

MUNKA ÉS SZEGÉNYSÉG

EAPN Állásfoglalás a dolgozói szegénységről

2013. november

Tartalom

Bevezetés	3
1. Mi a dolgozói szegénység?	4
1.1 A dolgozói szegénység meghatározása	4
1.2 A dolgozói szegénység okai.....	5
Alacsony bér	5
A munka és munkáltatás körülményei	6
Háztartás összetétel	6
Egyéni kockázati tényezők	7
2. Milyen politikai válaszokat adjunk? Az EAPN fő felvetései	8
2.1 Alacsony fizetés, alacsony életminőség.....	8
2.2 Bérkompenzáció és adókedvezmény.....	10
2.3 Lépcsőfok vagy forgóajtó?	11
2.4 Szolgáltatások hozzáférhetősége.....	12
2.5 Az érintett csoportok kockázattényezői.....	13
3. A válság és a megszorítási intézkedések hatása	14
4. Az Európai Unió szerepe.....	17
4.1 Pozitív hivatkozások.....	17
4.1 Negatív megvalósulás.....	18
5. A munkahelyi szegénység ügyének egyéb szereplői és megközelítései.....	20
6. Kormányzás, részvétel és demokrácia	21
7. Az EAPN ajánlásai	22
Az Európai Unió.....	22
Tagállamok – Országos és helyi szintek	23
Munkaadók és szervezeteik	23
Szakszervezetek és Civil szervezetek	24
Hivatkozások	24
Európai Szegénységellenes Hálózat kiadványai.....	24
Egyéb források.....	26
INFORMÁCIÓ ÉS KAPCSOLATFELVÉTEL.....	29

Borítókép: *A vida como ela é #5* © Sergio Aires.

BEVEZETÉS

A szegénységet gyakran az alacsony jövedelem problémájának, vagyis a fizetett munka hiányának tekintjük. Az utóbbi években egyre inkább a munkaviszonyt tekintik a szegénységből kivezető egyetlen útnak. Napjaink politikai diskurzusából apránként kiszorították a társadalmi inklúziós stratégiákat, melyek a jogok, erőforrások és szolgáltatások hozzáférhetőségén alapulnak, és ehelyett a gazdasági termelékenység és versenyképesség kapott kiemelt hangsúlyt, valamint a foglalkoztatási mutatók javítása. Mindazonáltal nagyon sok figyelem fordult a mennyiség felé (vagyis hogy miként bírható rá minél több ember a munkavállalásra), miközben a munka minőségi mutatóit, például olyan kulcsfontosságú kritériumokat mint a létminimum, biztonság, vagy megfelelő munkakörülmények, nem prioritizálják¹. Ez járult hozzá az úgynevezett dolgozó szegények számának meredek emelkedéséhez, mely szegények munka mellett élnek szegénységben.

Bár igaz, hogy az egyén elszegényedésének kockázatát csökkenti, ha fizetett állásban dolgozik, mégis sokak számára kevés előnyt nyújt a munkahely a munkanélküliséggel szemben, sőt, van, hogy inkább hátrányos. Jelenleg az Európai Unió munkavállalóinak 9,5%-át, több mint 15 millió embert érint a dolgozói szegénység (az Eurostat 2012-es felmérése szerint). Ez nyilvánvaló növekedést mutat a 2011-es 8,9% és a 2010-es 8,4% óta.

A dolgozói szegénység számos EU tagállamban kritikus akadályt gördít a szegénység fenntartható munkahelyek általi kezelése elé. Megállapítható, hogy a szegénységellenes politika fókusza még a '90-es években tolódott a munkanélküliek bevétel fenntartása felől egy agresszívebb munkaerőpiaci szerepvállalás felé, mely a segélyben részesülőket a munkaerőpiacra vinné hogy munkájuk úgymond kifizetődjön. Míg a személyre szabott munkaerőpiaci támogatás valóban kulcsfontosságú, egyre inkább látszik, hogy elégtelen a dolgozói szegénység kezelésére.

A szegénységre az "elsőként munkát" elvű politikai megoldások túlhangsúlyozzák a kínálati oldal problémáit, elsősorban az aktív munkaerőpiaci intézkedéseket, valamint a munkahely nélküliek képzettségét és készségeit. Ezen felül Európa-szerte a segélyrendszerek reformkísérletei arra fókuszáltak, hogy csökkentsék a segélyek összegét és emeljék a feltételeket, ezzel elejét véve, hogy a segélyrendszer akadályozza a munkaerőpiacra való visszatérést. Miközben a politikusok az Aktív Munkaerőpiaci Intézkedéseket (ALMP), a segélyrendszer megreformálását és az élethosszig tartó tanulást helyezték előtérbe, emiatt sokkal kevesebb figyelmet is fordítottak a munka és a munkahelyek minőségére, mely ennek megfelelően hanyatlak.

Az elsőként munka és kifizetődő munka megközelítésen alapuló szegénységgel kapcsolatos politikák hiányosságai sok éve ismertek az Európai Szegénységellenes Hálózat tagjai előtt. Mindenkor a szociális inklúzió megközelítésű munkapolitika mellett kampányoltunk mind saját szervezetünk országos tagszervezeteivel, mind más szervezetekkel közösen, például európai társadalmi és szakszervezeti szervezetekkel. Az EAPN üdvözölte a szociális védelemmel foglalkozó EU bizottság (Social OMC) által kiemelt figyelmet kapó dolgozói szegénység trend fókuszát az SPC 2013-as jelentésében.

Az Európa 2020 Stratégia 5 átívelő célkitűzésének egyike a szegénységben élők számának legalább 20 millió fővel csökkenteni 2020-ra, és emellett a felnőtt lakosság 75%-ának munkaerőpiaci bevonásának céljában is megegyeztek. E két nagyratörő cél összevonása érdekében, valamint biztosítandó, hogy a munkáltatási cél nem aknázza alá a szegénységi cél kitűzéseit, mindezen erőfeszítések középpontjába a munkahelyek minőségét kell helyezni, a dolgozói szegénység felszámolását célzó intézkedéseket. Meg kell vitatni az EU szerepét a dolgozói szegénység megoldásában illetve előidőzésében, különös tekintettel a makrogazdasági kitűzésekre, a versenyképességet serkentő és államadósságot csökkentő kezdeményezésekkel. Utóbbiakat támogatja többek között az Éves Növekedési Felmérés (Annual Growth Survey) és a Pénzügyi Egyezmény (Fiscal Compact).

A gazdasági válság és a gazdasági mentőcsomagok hatása tovább ronthat a dolgozói szegénységben élők helyzetén. Míg számos európai ország foglalkoztatottság mutatói javultak 2008-ig bezárólag, a legtöbb országban a munkaerőpiac maga is minőségi változásnak indult. A részmunkaidő, próbaidő és egyéb "rugalmas" munkaformák számos dolgozó munkaviszonyát rontották. A munkaerőpiac változékonysága mag is hozzájárult a dolgozói szegénység természetéről, okairól és következményeiről folyó vitához.

A válság nem csak sok munkahely eltűnéséhez vezetett, de romlottak a munkakörülmények és a munkakörnyezet minősége, csökkentették a béreket megfelelő társadalombiztosítási kompenzáció nélkül, megnyirbálták a szociális juttatásokat, és egyre csökkent a dolgozók és alkalmazottak biztonsága (EAPN 2010; EAPN 2011a). A kilábalási stratégiák általában szigorú megszorításokkal, költségvetés csökkentéssel, bérlenyomással túl szűken fókuszáltak a közkiadások csökkentését szorgalmazó aktivációs megközelítésre, valamint a magánszektor deregulációjára, mely nem javított a nehéz helyzetben levő munkavállalók körülményein.

¹Common Objectives of the Social OMC (2008, javítva 2010)

A dolgozói szegénység kérdései, az okok és hatások összetettek. 2010-ben az EAPN Foglalkoztatási Munkacsoportja átfogó helyzetértékelést végzett a dolgozói szegénység alulnézetéről, valamint a különféle politikai lépések kedvező illetve kedvezőtlen hatásáról a helyzetre. Országos statisztikai áttekintések révén az EAPN tagszervezetek feltérképezték saját országos helyzetüket. A munkálatok összegzését az EAPN 2011 márciusában adta közre, mikor meghívást kapott Párizsba a Szociális Nyílt Koordinációs Módszer keretében szakmai értékeléssel kísért előadására, melynek "Building the tools to fight in-work poverty" vagyis Eszközöket építünk a dolgozói szegénység leküzdéséhez.

2012-2013 között az EAPN tagszervezetek az EU Inklúziós Stratégiák Csoportban mélyítették tovább a helyzetelemzésüket, kiegészítvén azt és integrálva a legújabb fejleményeket is. Más EAPN kiadványok eredményei, többek között az éves Országos Reform Programok (EAPN 2011c, EAPN 2012d, EAPN 2013c) és az Országspecifikus Ajánlások (EAPN 2012b, EAPN 2013a) az Európa 2020 keretében integrálásra kerültek a végleges termékbe. A munkálatokat Peter Kelly koordinálta, aki az EAPN UK színeiben az EAPN igazgatóhelyettese; valamint támogattál a brüsszeli EAPN Titkárságról Amana Ferro és Claire Champeix politikai tisztségviselők és Sian Jones politikai koordinátor.

Jelen kiadvány célja az EAPN dolgozói szegénységről szóló, fejlesztés alatt álló elemzését kijelölni, és az erről szóló vitához hozzájárulni. Elsőnek áttekintjük a definíciókat és a probléma mértékét, rávilágítunk különféle helyzetekre Európa-szerte, különös tekintettel az alacsony bérek, a fokozottan szegmentált munkaerőpiaci szerkezetek, a juttatások és adózások politikáinak szerepére, és az eseti eltérésekre. A fentebb kiemelt, kiterjedt EAPN tagszervezeti munka alapján vázoljuk a főbb fenntartásainkat és kitérünk a különféle országos politikák hatására, így többek között a gazdasági válság és a megszorítások hatására. Fényt derítünk az emberekre és történeteikre, kiállunk a részvétel és demokrácia mellett, melyek megalapozzák a dolgozói szegénység elleni hatékony fellépésért tett konkrét javaslatokat. A terjedő jelenség elleni küzdelemben külön kihangsúlyozzuk az EU szerepét. A kiadvány végén egy áttekintés található a nemzetközi szereplők állásfoglalásairól a dolgozói szegénység ügyében, valamint az EAPN alapvető javaslatairól.

Nem elég munkát adni az embereknek. A politikaformálók számára is kell gondoskodniuk, hogy az általuk javasolt munkalehetőségek valóban kiutat biztosítsanak a nehéz életkörülmények, kirekesztés és depriváció állapotából. Kiutat a szegénységből.

1. MI A DOLGOZÓI SZEGÉNYSÉG?

A dolgozói szegénység alatt általában az aktív pénzkereső, fizetett munkavállalók által tapasztalt szegénységet értjük.

A dolgozói szegénység fogalma korántsem újkeletű. Európa-szerte a munkásmozgalom mindig is méltó bérezést és munkakörülményeket követelt. Ez a követelés abból a tényállásból kelt életre, hogy a fizetett munkavállaló dolgozók nagy része így sem keresett eleget ahhoz, hogy családjukkal együtt kiemelkedhessenek a szegénységből. Ez a követelés nagyobb munkahelyi igazságosságot is igényelt, és ez az igény ugyanúgy aktuális 2013-ban mint a 19-edik században volt. Míg a dolgozói szegénység és az alacsony bérek problémája megmaradtak, a szociális háló erősödése, az átfogó egészségügyi és nyugdíj rendszerek felbukkanása, a szakszervezetek térnyerése és az '50-es-'60-as évek viszonylag hosszan kitartó gazdasági növekedése mind csökkentették a politikai jelentőségét (Airio 2008).

Mindazonáltal a '70-es évek eleji gazdasági válság és a munkaerőpiac fokozódó deregulációja, különösen az Egyesült Királyságok területén, azt eredményezte, hogy a dolgozói szegénység ügyére egyre több figyelmet fordítottak a politikában és törvénykezésben. Többé nem lehetett periférikus problémának tekinteni a dolgozói szegénységet a szegénység elleni harcban. Amikor épp a munkahelyet tekintik a legjobb és legbiztosabb kiútnak a szegénységből, döbbenetes, hogy ezzel együtt a szegénységben élők mintegy egyharmada munkavállaló (EC 2013) és egyes országokban lényegesen magasabb ez az arány (Görögországban 15.1%, Romániában 19.2% az Eurostat szerint). A Szociális OMC keretében a dolgozói szegénységet mutató indikátorokat 2004 óta folyamatosan fejlesztik. Bár egyre nagyobb a jelentősége, úgy tűnik számos tagállamban mégisincs megfelelő mennyiségű adat és kutatás a témakörben (Frazer & Marlier, 2010).

1.1 A dolgozói szegénység meghatározása

Az Eurostat használatában az adatgyűjtéshez használatos dolgozói szegénység definíció a következő: "Azon munkáltatott személyek aránya, akiknek megfeleltetett rendelkezésre álló (szociális transzferek utáni) jövedelme alulmúlja a szegénységi veszélyeztetettség küszöbét, melyet az országos rendelkezésre álló mediánjövedelem 60%-nál állapítunk meg." Az Eurostat meghatározása szerint a rendelkezésre álló jövedelem alatt "a háztartás teljes bevétele adók és egyéb levonások után, mely kiadásokra vagy megtakarításokra rendelkezésre áll, a háztartásban élők számával elosztva."

A dolgozói szegénység meghatározásáról Crettaz és Bonoli (2010) emeli ki a nemzetközi megközelítések sokféleségét. A

definíciók különbsége annak függvénye, hogy miként határozzuk meg a munkát, a háztartást, a munkaviszony referenciatartományát, és a használatos szegénységi küszöböt.

Európa kontextusában ez utóbbi kérdés nem okoz akkora ellentmondást, mivel a relatív szegénységi indikátor széles körben elfogadott: ez pedig a háztartásonkénti rendelkezésre álló átlagjövedelem 60%-a (habár az Európa 2020 szegénységi célkitűzéshez nemrég elfogadott többféle indikátor ezt aláaknázhajta). A munka meghatározását illetően az Eurostat definíciója szerint munkáltatott "azok a 15 éves és idősebb személyek, akik a referencia hét alatt valamilyen munkatevékenységet végeznek, ha csak heti egy órában is, munkabérért, profitért vagy családi gyarapodásért." Ez egy meglehetősen szűk meghatározást arra, mit jelent munkavállalónak lenni.

Egy másik jelentős kérdés a háztartási szinten elvégzett vizsgálat: a háztartási összjövedelem a háztartásban élők számával oszlik el, és a dolgozói szegénység elkerüléséhez ez az érték meg kell haladja a szegénységi küszöböt. Vagyis minél több az eltartott egy háztartásban, annál nagyobb a szegénység kockázata, mivel a jövedelem annál több személy között oszlik el. Ezt figyelembe kell venni a dolgozói szegénység kérdésére adott válaszoknak, vagyis többfajta vonatkozó szabályzásra is szükség van, vagyis a megélhetést garantáló bérezés és munkavállalók jogbiztonsága mellett a családi juttatások, nyugdíjak, rokkantsági juttatások, valamint a hozzáférhető szociális szolgáltatások, köztük a lakhatás, óvoda és időskori valamint rokkant gondozás, egészségügyi biztosítás, közlekedés, szociális ellátás, és egyéb.

Az Eurostat adatai és meghatározása szerinti becslés alapján az EU munkaerejének 9,5%-át érinti a dolgozói szegénység. Bár az új tagállamok körében magasabb az arány, ugyanitt csökkenő tendenciát mutat, míg a régi tagállamok dolgozói szegénység mutatói az elmúlt két év során riasztó mértékben, töb mint 1%-al emelkedtek.

Lényeges különbségek vannak a tagállamok között, nem csak csoporteloszlásban de egyes államokra levetítve is, Finnország 3,8%-os mutatójától egészen Románia 19,2%-áig. Jelentős Frazer és Marlier (2010) megállapítása, miszerint "általánosságban a magas szegénységi kockázat együtt jár a magas dolgozói szegénység arányával." Valószínű, hogy a számos eljárás, szerkezet és politika ami a munkanélküliek szegénységéhez hozzájárul, az összefügg a munkáltatottak szegénységével is. Más más trendek figyelhetők meg a különféle kulcs csoportok esetében is, erre a következőkben vissza fogunk térni.

1.2A dolgozói szegénység okai

A különféle okok fontosságát az országokként különböző feltételek határozzák meg. Crettaz és Bonoli (2010) három fő "mechanizmust" azonosít, amelyek előidéznek a dolgozói szegénységet: alacsony bér, alacsony munkaerő kötődés, és nagy családméret. Frazer & Marlier (2010) a hangsúlyt a munkaerőpiac szerkezetére, a háztartások összetételére és az alacsony munkaintenzitásra tették, egyéni tulajdonságokra mint amilyen például a képzettségek hiánya, valamint olyan intézményes tényezőkre mint a minimálbér hiánya vagy szintje, illetve a szociális védettséget. Továbbá a problémához tartozik még a jövedelem eloszlásának és újraelosztásának problémája, miközben nő a béregyenlőtlenség és polarizáció, mely több káros hatás mellett a dolgozói szegénységet is táplálja (lásd EAPN Kisokos: Az EU Vagyonbeli, Egyenlőtlenségi és Szociális Polarizációja EAPN 2011b). Mindezek a tényezők hozzájárultak az elmúlt évtized során az EU-ban tapasztalt dolgozói szegénység növekedéshez. Az egyes tényezők relatív súlya nagyrészt a helyi gazdasági körülményektől függ, ám minden esetben relevánsak. A következőkben összeválogatjuk és bemutatjuk a dolgozói szegénységet előidéző tényezőket.

• Alacsony bér

Mivel az egyéni jövedelem nem mindig függ teljesen a dolgozó bérezésétől, a legtöbb dolgozói szegénységgel foglalkozó kutatás kényszerűen ügyel annak hangsúlyozására, hogy nem minden alacsony bérezésű munkavállaló él szegénységben. Ennek ellenére vitathatatlan, hogy az alacsony bérek a dolgozói szegénység fő okozóinak egyike, hiszen a rendelkezésre álló bevétel nagyobb része valóban döntőrészt a munkabérből ered. Míg számos alacsony bérezésű dolgozó nem él ugyan szegénységben, a legtöbb szegénységben élő dolgozó viszont alacsony bérért dolgozik. A dolgozói szegénységet célzó politika számára tehát ez legyen a kiindulópont.

Kiindulópontnak kell lennie a dolgozói szegénység okainak megértéséhez is. Az országos minimálbér intézménye a 28-ból 7 tagállamban nem létezik. Ez azért is kulcskérdés, mert a szakszervezeti tagság csökken, és az alacsony bérezésű szektorok dolgozói hagyományosan nem élveznek védelmet. Még azokban az országokban is, ahol létezik törvényes minimálbér, ennek mértéke gyakran nem elégséges ahhoz, hogy az egyes embereket kiemelje a szegénységből. A legutóbbi gazdasági válság és a mentőcsomagok miatt további nyomás nehezedik a bérszintekre. Ezt különösen az olyan jelenlegi fejlemények fokozzák, mint a megélhetés helyett a teljesítményhez kapcsolt bérezés térnyerése (Euro Plus Pact), költségvetés-csökkentés és megszorító intézkedések, különösen (de nem kizárólag) az IMF és az Európai Bizottság által támogatott országokban, illetve az Euro zóna államai esetében az Európai Központi Bank támogatásával.

Gyakori panasz a munkaerőpiacra visszatérni vágyók részéről, hogy "nem éri meg". Ez annak tudható be, hogy a munkavállalás

járolékos költségei, például az utazás és közlekedés költségei, gyermekfelügyelet és egyéb gyermekgondozási kiadások, ruházat, étkezés stb. Mindez azt vonhatja magával, kivált a gyermeket nevelő esetében, hogy a "marginális" (részidős, próbaidős, határozatlan idejű vagy rosszul fizetett) munka vállalásával a munkanélküli szegénység helyét egyszerűen átveszi a dolgozói szegénység. Ilyen kontextusban a támogató szolgáltatások szerepe kulcsfontosságú, hiszen embereket el kell látni megfelelő (tehát hozzáférhető, megfizethető, minőségi) gyermekellátással és egyéb szolgáltatásokkal, hogy a munkaviszony ne idézhessen elő további elszegényedést. Egyedülálló szülő munkába segítésekor különösen fontos, hogy integrált megközelítést alkalmazzunk, mely biztosítja ezeket a szolgáltatásokat, hogy a szülő megfelelő és tartós munkát találhasson. Ennek ellenére nem megfelelő az efféle szolgáltatások támogatottsága, különösen nem a jelen gazdasági kilábalási időszakban (EAPN 2008, EAPN 2009a, EAPN 2010, EAPN 2011a, EAPN 2011c, and EAPN 2012d).

A dolgozói szegénység okainak számbavételekor fontos kiemelni, hogy rengeteg bizonyíték áll rendelkezésre a dolgozói szegénység és a munkanélküliség egymást erősítő hatásáról (Shildrick et al, 2010). Továbbá a segélyről áttérni a munkára és viszont gyakorta problémás, és a státuszok közötti átmenet alatt az emberek gyakran teljesen jövedelem nélkül maradnak. Ezt a helyzetet súlyosítja a létfontosságú, ingyenes vagy alacsony költségű közszolgáltatások elvesztése a munkába lépéskor, valamint más kulcsfontosságú támogatásokét, amilyen például a lakhatási támogatás. Az így létrehozott szegénységi csapdából rendkívül nehéz kiutat találni, és ingadozó bevételt eredményez (időszakonként ez a semmilyen bevételt jelenti), valamint a támogatási jogosultság elvesztését. Az alacsony jövedelem - semmilyen jövedelem körforgása alátámasztott, vagyis a két jelenséget összefüggésben kell tekinteni, nem két egymástól független jelenségként.

- **A munka és munkáltatás körülményei**

Világos kapcsolat van a dolgozói szegénység, az alacsony bérezés és a nem fenntartható (illetve határozatlan) munka között. A fenntartható munkahely témája valójában a kikényszerített részidős, atipikus és átmeneti munka, mely általában alacsony bérezésű. Ez alátámasztja a munkaerőpiac fokozódó szegmentálódását, melyet figyelembe vesz az Integrált Irányelvek (7), a Kiemelt kezdeményezések, a Közös Foglalkoztatási Jelentés, és számos friss EU szakpolitikai dokumentum. A munkaerőpiac szegmentálódásához az egyes szektorok alacsony bérezése is társul, ezek általában szakképzetlen munkakörök, melyekben túlnyomórészt nők dolgoznak, illetve etnikai kisebbségek és egyéb kirekesztett csoportok tagjai. A növekvő jövedelemeloszlási egyenlőtlenséget jól illusztrálja az alacsonyabb bérezésű beosztásban dolgozó munkások és a vezetők jövedelmének különbsége, valamint a bér aránya a profit illetve a GDP viszonylatában. Az etnikai és gender-alapú jövedelem öllő szintén fontos tényezők ebben az egyenletben.

Természetesen a részidős illetve átmeneti munka nem *szükségszerűen* jelent rossz minőséget, ám a valóságban ez az általános. Habár gyakran úgy állítják be ezeket az állásokat, mint amik fenntarthatóbb állások felé vezet a munkaerőpiacon, valójában a munkavállalók gyakran ragadnak be rossz minőségű állásban, vagy végigjárják az alacsony fizetésű határozatlan munkák és a minimálbér illetve munkanélküliség vagy egyéb segély körforgását. A részmunkaidős állások órára gyakran nem megfelelő, kivált a rövid távú szerződéses munkák esetében (ami szólhat akár csak 1 órára, vagy 1 napra) melyekre nem terjed ki a munkavállalók törvényes jogvédelme. Az Eurostat arra is rámutat, hogy a 28 EU tagállam 2012-ben az összes részmunkaidős munkavállaló 14.1%-a tapasztalt dolgozói szegénységet, ehhez képest a teljes munkaidőben dolgozók esetében ez az arány 8,1%. A határozatlan illetve atipikus szerződéses dolgozókat kisebb valószínűséggel támogatják a szakszervezeti egyezmények. A munka gyakran fizikailag megterhelő, a munkaidő pedig rendkívül hosszú lehet. A dolgozóknak nem hozzáférhető a nyugdíj, és az alapvető munkavállalói jogaik sem biztosítottak (Pollert and Charlwood 2009).

Mindez lényeges a munkanélküliségre és a dolgozói szegénységre alkotott politikai lépésekre nézve. A szegénység, akár munkahelyen vagy azon kívül, de visszatérő jellegű. Ez arra enged következtetni, hogy az alacsony bérezésű és határozatlan munka, mint fenntartható „kiút” a szegénységből erősen kérdéses. Tekintve hogy sokan körbe-körbe járnak a munkahelyi és munkán kívüli szegénység váltakozását, az sem nyer meggyőző erőt, hogy a munkavállalói hajlandóság vagy motiváció hiánya volna a valódi probléma. Valójában az a figyelemreméltó, ahogy akár megfelelő ösztönzés hiányában is ekkora tömegben vállalnak emberek munkát, tekintve a negatív és pénzügyileg sem megtérülő minőségére, mely akár tovább is ronthatja a munkavállaló anyagi helyzetét.

A megfelelő bérek és szerződések fontosságáról, valamint a munkakörülmények általános minőségéről a szegénység vonatkozásában, az EAPN EU Munkaügyi Kisokosa ír bővebben (EAPN 2014a).

- **Háztartás összetétel**

Mint említettük, a dolgozói szegénység indikátorait többnyire a háztartás szintjén végzett felmérésre alapozzuk, semmint egyéni adatokra. Vagyis egy munkavállaló ha alacsony fizetéssel dolgozik, még nem feltétlen minősül dolgozói szegénységben élőnek, amennyiben olyan háztartásban él, ahol az átlag jövedelem meghaladja a szegénységi küszöböt. Ugyanígy olyan háztartás esetében, ahol a munkaképes korú felnőttek mind aktív keresők, a kereset nélküli eltartottak (gyerekek, idősek,

fogyatékkal élők stb.) száma határozza meg az egy főre eső háztartási jövedelmet, és eszerint mérhető fel a háztartás tagjainak szegénysége. Az eltartottak nélkül élő párok esetében csupán 5,6% él dolgozói szegénységben, míg ez az arány eltartottakkal egy háztartásban élők esetében már 10,4% (Eurostat 2011).

Ez a megközelítés kihívásokat állít a dolgozói szegénység megfelelő felismerése elé. Nagycsaládosok, akik több eltartottat támogatnak, akkor is szegénységben élőnek számíthatnak ha egy munkaképes felnőtt jövedelmezően keres és megfelelő a megélhetésük. Ezzel újabb front nyílik a megfelelő bérezés vitájában, és a kenyérkeresői modellt is megkérdőjelezi, amennyiben a háztartás dolgozó tagjainak eleget kell keresniük a nem dolgozók eltartására, különös tekintettel az egyedülálló szülőkre. A megélhetést biztosító munkabér tehát nem csak egy személy méltó öfenntartására, hanem a család támogatására is ki kell terjedjen. Jelen korunk demográfiai kihívása előtérbe hozza a születési arány növelésének fontosságát, mely rendkívül nehéz azoknak a pároknak vagy egyedülálló szülőknél, akik nem teremthetnek megfelelő gazdasági körülményeket és lehetőségeket a gyermekeik méltó ellátására.

A dolgozói szegénység gyakran vezet eladósodáshoz, mivel a munkabér nem elegendő az alapvető létszükségletek fedezésére, a forrásait pedig felemésztik a kamatok és késedelmi kamatok. Az egyedülálló szülők és egyéb egyszemélyes kenyérkereső modellek további hátrányokat szenvednek. A gondozói feladatok, amennyiben nem oszthatók meg partnerek között, komoly akadályt képezik a munkaerő-piaci integrációnak, de még az olyan képességfejlesztő és oktatási programokban való részvételnek is, melyek jobb bérezésű álláslehetőséghez vezethetnének.

Megfelelő és megfizethető, hozzáférhető és minőségi gyermekgondozási létesítmények nélkül az egyedülálló szülők kifejezetten belekényszerülnek az alacsony bérezésű, részidős vagy átmeneti munkaviszonyokba, melyek nem nyújtanak megfelelő rendelkezésre álló jövedelmet a család tagjai számára. Az egyedülálló szülők 19,5%-a él dolgozói szegénységben (Eurostat 2011). Ezen fell olyan gondozási kötelezettségek, mint például idős vagy fogyatékkal élő családtagok ellátása, ugyanígy szegénységre hajlamosítanak. Eközben az inaktivitás és részidős munka 30%-a a megfelelő szolgáltatások hiányának tudható be (Frazer és Marlier). Következésképp ha egy állás nem nyújt megfelelő jövedelmet, a szegénység és eladósodás kettőse akkor is fellép, ha az alanya munkaviszonyban van.

• Egyéni kockázati tényezők

Bizonyos csoportok jobban ki vannak téve a dolgozói szegénységnek, egy sor körülmény és tulajdonság miatt. Frazer és Marlier tanulmánya (2010) szerint bár a férfiak nagyobb eséllyel szenvednek el a dolgozói szegénységet a nőknél, gyakran mégis a nők kerülnek nagyobb eséllyel részidős és alulfizetett atipikus munkában. A gender-alapú bérkülönbség (az Eurostat szerint 16,2% volt 2011-ben az EU országokban) azt mutatja, hogy a nőknek kevesebb bért adnak mint a azonos munkát végző férfiaknak, és emiatt a nők jobban ki vannak szolgáltatva a dolgozói szegénységnek.

Sok országban nagyobb az előfordulása vidéken az alacsony fizetésű munkának és az ebből adódó dolgozói szegénységnek. A szabadúszók kategóriája szintén drámaian kiszolgáltatottabb a dolgozói szegénységnek (a nem alkalmazotként dolgozó munkavállalók 24,3%-a él dolgozói szegénységben az Eurostat 2011-es adatai szerint). Fraser és Marlier (2010) az iskolázottsági szint szerepét is kimutatja.

Akik betegséggel vagy fogyatékkal élnek, illetve más egészségügyi gondjuk van, akár mentális vagy fizikai jellegű, szintén hajlamosabbak a dolgozói szegénység elszenvedésére. Gyakran csak részidős munkát vállalhatnak, mely nem biztosít lehetőséget a méltó életkörülményekre. Életképes jövedelmet olyan konstrukcióban kellene biztosítani, ahol a részidős bérekhez juttatások is társulnak, beleértve a szolgáltatások elérhetőségét. Ezzel szemben a kiszolgáltatott csoport tagjai általában elveszítik juttatásaikat és jogosultságaikat, amint megpróbálják részidős munkával kiegészíteni a jövedelmüket. A rendszernek ez a hiányossága szegénységi csapdaként működik, melyből nem nyílnak kivezető lehetőségek.

Újabbban különösen veszélyeztetett csoport azon fiataloké, akik tanulmányaik befejeztével komoly nehézségekkel szembesülnek a munkaerőpiacon. A fiatalkori munkanélküliség a legtöbb európai országban ijesztően megemelkedett (21,4%-re 2011-ben, a 2008-as 15,8%-ról, az Eurostat szerint). Statisztikailag megnőtt a dolgozói szegénység szintje is, a fiatalok körében (11,2% a 18-24 éveseknél, ehhez képest a 24 éven felüli dolgozóknál az arány 8,8%), valamint megnőtt az arány az átmeneti munkaszerződéses (13,2%) és a részidős dolgozók esetében (13,5%); összehasonlításképp az állandó munkaszerződéses dolgozók (5,4%) és a teljes munkaidőjűek mutatóival (7,5%) (Eurostat 2011).

Gyakran hangoztatott ok a friss végzősök elutasításra a szakmai tapasztalat hiánya, ezért sokan állnak be gyakornoknak vagy hasonló szakmai státuszba. Ám mivel a gyakornoki alkalmazásra nincsenek általános elvárások, ez sajnos a gyakorlatban vagy teljesen fizetés nélküli, vagy bizonytalanul fizetett, vagy elégtelen fizetésű pozíciók. Ezen hivatottak javítani az Európai Bizottság olyan kezdeményezései, mint a Gyakornokság Minőségi Keretrendszere, mely minimális elvárásokat állapít meg a gyakornoki munkába kezdő fiatalok védelmére. A közeljövőben bevezetésre kerülő Ifjúsági Garancia megvalósításának sarkalatos pontja a munkáltatási javaslatok minőségi dimenziójának priorizálása, ezzel is elkerülendő a fiatalok dolgozói

szegénységének felerősítését.

Gyakran nehezebb helyzetben találják magukat még másoknál is a migránsok és az etnikai kisebbségek, különösképpen a romák, a dolgozói szegénységben, ráadásul őket még kevésbé védik a szakszervezeti tagság. Sok országban továbbra is széles körű a diszkrimináció, és a diszkriminációtól mentes munkakörnyezetet elősegítő lépések nem bizonyultak elégségesnek a munkaerő-piaci érvényesülést gátló rasszizmus és xenofóbia leküzdéséhez. Mikor ilyen akadályokkal néznek szembe a munkakeresők, gyakran kiemelkedő képzettségük ellenére is, sokan közülük határozatlan állásokat vállalnak. A dokumentáció nélküli migránsok további problémák elé néznek a munkaerőpiacon, és sokan a bejelentés nélküli munka felé tolódnak, mivel nincs más lehetőségük saját maguk és családjuk ellátására, a legalapvetőbb megélhetésre. Ez rendkívül magas jövedelmi bizonytalansággal jár, az alacsony fizetések viszonylatában, és az is bizonytalan, hogy egyáltalán kifizetésre kerül a bér, továbbá semmilyen társadalombiztosításban nem részesülnek, és folyamatosan fenyegeti őket a kirúgás illetve deportálás veszélye.

A munkáltatók be nem jelentett munkája és a lecsökkentett társadalombiztosítási járulék fizetése szintén aláaknázza társadalmunk újracsúszó rendszerét. A gazdaságnak fenntarthatatlan alapot képeznek, mely további szegénység és társadalmi kirekesztés táptalaja.

2. MILYEN POLITIKAI VÁLASZOKAT ADJUNK? AZ EAPN FŐ FELVETÉSEI

Mint az előző részben kiemeltük, a dolgozói szegénység összetett jelenség mely különböző személyeket különböző időnként másképpen érint. Sok vonatkozásban a munka közben tapasztalt szegénységnek és a munka világán kívül átélt szegénység következményei egyeznek: függetlenül a jövedelem forrásától hasonló nehézségekkel szembesül bárki, akinek alacsony szintű a megélhetése. Lényeges pont, ahogy a munka hiányától illetve a munka mellett szegénységben élők közötti határvonal egyre zavarosabb. Sokan a jelenség elemzésekor az embereket magukat teszik felelőssé, olyan egyéni körülményekre fogva a szegénységet, mint az alacsony képzettség, az egyedülálló szülőség, a nagyobb számú gyerek vállalása stb. Ennek ellenére számos strukturális szintű probléma húzódik meg a dolgozói szegénység mögött, és közöttük van némelyik „egyéni” beállított életdöntés is.

Fontos a kezdetektől tisztázni, hogy a munkavállalást ösztönző politikai lépések önmagukban nem feltétlen érintik majd a dolgozói szegénység kérdését. Politikusok időnként kiemelnek egyes intézkedéseket melyek úgy mond megoldják a dolgozói szegénységet, így a munka kifizetődőségét elősegítő lépéseket. Ezek azonban inkább egyéni szinten ösztönzik munkavállalásra az embereket, és célkitűzésük sokkal inkább a segélyezett munkakerőpiacra integrálása semmint a megfelelő életkörülmények biztosítása. A dolgozói szegénység okainak fent említett összetettségére való tekintettel talán nem okoz meglepetést, ha egyetlen támogatási módszerre hagyatkozva nem érünk el számottevő sikert a dolgozói szegénység felszámolásában.

Ebben a részben az EAPN tagszervezeteinek vizsgáljuk meg a fő felvetéseit a dolgozói szegénység és az elszegényedőre rótt következmények ügyében, valamint néhány kiemelt ellenintézkedés hatása. A fejezet alapját az EAPN tagsága által végzett négy éves átfogó elemzés adja, amely számos hatástanulmány felhasználta: a válság hatásával foglalkozó két, 2009-es illetve 2010-es jelentés (EAPN 2010, EAPN 2011a), az Aktív Befogadási Stratégia megvalósításával foglalkozó könyv (EAPN 2011c), három elemző jelentés a Nemzeti Reformprogramokról 2011, 2012, 2013 (EAPN 2011d, EAPN 2012d, EAPN 2013c) valamint az EAPN árnyék Nemzetspecifikus Ajánlásai 2012 és 2013 (EAPN 2012b, EAPN 2013 a), többek között.

2.1 Alacsony fizetés, alacsony életminőség

Ésszerű belátni, hogy az alacsony jövedelem az, amely az alapszükségletek fedezésére nem elegendő, és létfontosságú kiadások közötti nehéz döntésekkel jár. Az alacsony fizetést kereső embereket gyakran egyszerre sújtja anyagi depriváltság és társadalmi kirekesztés. Amennyiben létezik, a minimálbért gyakran nem igazítják hozzá a megélhetés valódi költségeihez, a javak és szolgáltatások árához. Pozitív hierarchiát kell megállapítani a juttatásoknak a szegénységi küszöböt alul nem múló szintje, valamint a munkavállalást ösztönző minimálbér között. A fizetett munkának jó értelemben kell megélhetést biztosítania, anélkül hogy a minimálbér konstrukciókat aláaknáznánk. A szegénységben élőket nem szabad büntetni a munkába lépésért a szükséges juttatásaik, valamint a szolgáltatások hozzáférhetőségének megvonásával.

Mint fentebb leírtuk, a dolgozói szegénység problémájában találkozunk az alacsony fizetés és az alacsony színvonalú munka ügyei. Ilyen értelemben az alacsony minőség nem feltétlen jelent átmeneti vagy részidős munkát. Mint tudjuk, vannak jól fizetett rövid távú és minőségi munkák (amennyiben minőség alatt a státusz, kontroll, előrelépési lehetőségek stb értendők).

Azonban a szegénységben élő emberek tipikusan nem ilyen átmeneti munkához férnek hozzá. Az alacsony órabéren fizetett

munkák is azok közé tartoznak, ahol sok alapvető munkavállalói jogot és feltételt nem vesznek figyelembe. Ilyen a szabadságolás hiánya (törvényes kötelezettség ellenére is), a táppénz hozzáférhetetlensége, anyasági/apasági pótlék hiánya, a túl rövid, túl hosszú és/vagy kiszámíthatatlan munkaórák mind hozzátartoznak a dolgozói szegénység összképéhez.

Aggodalomra ad okot ezekben az időkből, hogy egyre nagyobb a nyomás bérek csökkentésére, akár a munkáltatói költségek csökkentése, akár a termelékenység és versenyképesség növelése, akár a központi költségvetések kiegyensúlyozása gyanánt. Mikor a politikai diskurzus kontextusában az emberi erőforrás kizárólag termelési tényezőként jelenik meg, igen komoly a dolgozói szegénység növekedésének veszélye. Mind munkáltatói, mind kormányzati oldalról régóta él az igény a rugalmasabb munkaerőpiacokra. A kormányok a rugalmasabb alkalmazás és elbocsátás felé mozdulnak, átalakítják a munkára vonatkozó törvényeket és reformokat vezetnek be, gyakran társadalmi egyeztetés nélkül.

Nem tudtam, hogy egyik hétről a másikra hány órára osztanak be, ha beosztanak egyáltalán. Nagyon nehéz volt. Betegen is be kellett menni, különben visszatartják a fizetést, és sosem volt világos, mikor melyik ünnepre nem kell bemennünk.

Sarah, UK, in: Poverty Alliance 2010

Aki beteg lett, három nap elteltével már nem kapott juttatást. Emberek betegen is bejárnak dolgozni. Nincsenek tisztában a jogaikkal.

Részvevő a 11-ik Európai Szegénységi Találkozón, in: EMPEP 2011

Alacsony fizetést kaptam – alig valamivel a minimálbér fölött. Nem volt pénzem a szükséges dolgaimra. A lakbérem volt €150, erre jött a közlekedés és ennyival, szinte semmim nem maradt. A családom támogatásával éltem akkor is, most is.

Maria, Portugália, in: EAPN 2006

Szerintem mindenki feltétlenül megérdemli [a létminimumot]. Csak több lehet a minimálbérnél. Ki mondhatná, hogy emberek megélnék a minimálbérből? Akik kiszámolták, azok bizonyára nem ennyiből élnek.

Női vendéglátóipari dolgozó, UK, in: EAPN 2011b

Nyomás alatt van a minimálbér bizonyos szektorokban. Egy újabb rendelet egyes építőipari állások bérezését 7%-kal csökkenti. A szakszervezeteket aggasztja az a folyamatos lobbizás, amely a szolgáltatói és egyéb szektorok bércsökkentését célozza, az alacsony fizetésű dolgozók kárára.

EAPN Spanyolország, in: EAPN 2011a

Hajlandó vagyok utcát seperni. Csak ahhoz legyen elég pénzem, hogy normálisan éljek.

Julian, Bulgária, in: EAPN 2006

Rendes emberek vagyunk, és rendes fizetésért szeretnénk dolgozni – hogy rendesen élhessünk.

Részvevő a 10-ik Európai Szegénységi Találkozón, in: EMPEP 2010

Az alacsony keresetűek jogait fenyegetik, és egyre nagyobb a nyomás a béreken.

EAPN Belgium, in: EAPN 2013c

Egy szó nem esik [a Nemzeti Reform Programban] a dolgozó szegénység béréről.

EAPN Bulgária, in: EAPN 2013c

2.2 Bérkompenzáció és adókedvezmény

Európa-szerte egyre több kormány nyújt bérkiegészítést az alacsony fizetésekhez, hogy növelje az átlagos háztartási jövedelmet.

A francia Revenu de Solidarité Active (RSA) az egyik bevett megközelítés az elmúlt 20 évből, a dolgozói szegénység leküzdésében Európában és azon túl.

Az Egyesült Államokban a '90-es években bevezetett EITC (keresők adóhitele), az alacsony keresetű dolgozó szülők bérkiegészítésének korai példája.

A '90-es évek végétől a 2000-es éveken át a brit kormány egy sor reformmal vezette be az aktív keresők adóhiteleit, az egyre nagyvonalúbb rendszerben egyre több dolgozó lett kedvezményezett (sokuk nem is alacsony keresetű, és nem is szegény).

Ugyanebben az időszakban vezették be Nagy-Britanniában a minimálbért is. Ám ezeket az intézkedéseket alássa az adórendszer újabb átalakítása, és a minimálbér revíziója is napirendre került. Az adóhitelek gyakran nem megfelelő kompenzáció az ingyenes vagy kedvezményes szolgáltatások és juttatások elvesztésére – ilyenek pl. a lakhatási juttatás, közlekedés, gyermekgondozás, egészségügy stb.

Minden hasonló intézkedés célja az, hogy az alacsony bérezésű munkavállalók jövedelmét érdemben növeljék, juttatás vagy adójóváírás általi bérkiegészítés formájában. Ez üdvözlendő fejlemény. A szegénységben élők jövedelmének növelése, akár munka nélküli, akár alacsony munkabér melletti szegénységről van szó, és ezt a célt az EAPN is támogatná.

Viszont ezek az intézkedések bár fontos szerepet kaptak sok ember kiemelkedésében a szegénységből, mégis szándékolatlan következményekkel is járhatnak. Míg a bérkiegészítő adóhitelek megkönnyíti az emberek életét, ugyanakkor bátorítják az alacsony béreképzést a munkáltatók felől, és nem veszik figyelembe az ingyenes szolgáltatások kiesését (lásd fent).

A szabályzás kialakítóinak jobban át kell látniuk, milyen kihívásokkal jár a dolgozónak áttérnie a segélyről a munkavállalásra, az adóhitelek és hasonló juttatások kidolgozásakor. Fontos kiemelni, hogy minden dolgozói szegénységgel foglalkozó politikának a megfelelő bérszínvonalból kell kiindulnia.

Például a németországi Hartz reformok nem csökkentették a dolgozói szegénységet, ám a munkakeresőket alacsony bérezésű munkába kényszerítette. Emellett a minimálbér hiánya, az atipikus és határozatlan állásmodellek támogatása, és az alacsony bérezést támogató további szociális juttatások (nem adójóváírás) az elmúlt években óriási növekedést hoztak az alacsony bérezésű szektorra Németországban, ahol a munkavállalóknak már 20%-a alulfizetett.

Norvégiában ugyan jó szándékú adókedvezmény rendszert működtetnek, ám a bonyolult bürokrácia és az információ hiánya miatt nem átütő a hatása.

Írországban az alacsony keresetűeket célzó adópolitika nem lett sikeres, a gazdasági válság pedig újból a versenyképesség felé terelte a figyelmet, az írországi munkaadók pedig túl nagyvonalúnak tekintették a minimálbért. A családi jövedelemkiegészítés (FIS) ugyan üdvözlendő intézkedés, ám mivel nem automatikus juttatás hanem igényelni kell, így csak lassan terjed el a használata.

Bizonyára a legfontosabb szempont az ilyen politikai intézkedések vizsgálatához az, hogy csökkentik-e a szegénység arányát.

Franciaországban az RSA bevezetése óta nem telt el még elegendő idő, hogy a szegénységre gyakorolt hatást felmérhessük.

Nagy-Britanniában több mint egy évtizedes múltja van az alacsony fizetésű dolgozók adóhitelek támogatásának (2003-ban vezették be a jelenleg is működő rendszert). Parekh et al (2009) szerint bár az adóhitelek rendszer nagyjából 300,000 dolgozó család gyerekeit sikeresen kiemelte a szegénységből, ennek ellenében hat, ahogy egyre több a rászoruló, aki alacsonyabb fizetése miatt igényli az adóhitelet.

Következtetésképp az ilyen intézkedések hozhatnak pozitív hatást a gyermek- és családi szegénységre, ám az alacsony bérezésű munkáltatás (illetve egyes rosszul fizetett szektorok és munkatípusok) és az általános alulfizetés problémáit célzó arányos és megfelelő intézkedések híján az ehhez hasonló lépések szegénységcsökkentő hatása is kompromittálódik. A legfontosabb szolgáltatások hozzáférhetőségének átmenete hasonlóképp megoldandó kérdés.

A 2009-ben bevezetett másodlagos jövedelem adó a minimálbéren dolgozókat is sújtja, annak ellenére, hogy korábban politikai döntés született a minimálbért keresők teljes adómentességéről.

EAPN Írország, in: EAPN 2010

Az adóhitelek rendszereket teljesen újra kell gondolni, ez ilyen egyszerű. Semmi sem ösztönzi a munkavállalást, az előrelépést vagy a túlórázást ha az anyagilag nem kifizetődő. Ezt a kormány is fel kell fogja. Nem a túlélés kérdése ez, hanem egy normális életszínvonal.

Stephen, UK, in: Poverty Alliance 2010

A gazdasági növekedés és munkahelyteremtés programja helyezze fókuszba a minőségi állásokat, hogy mindenki jobban járjon. Ezen belül is olyan megközelítésre van szükség, ami a dolgozói szegénység és a kiúttalan szegénység problémáival foglalkozik.

EAPN Írország, in: EAPN 2012b

2.3 Lépcsőfok vagy forgóajtó?

A rövid távú és határozatlan munkaszerződések és ügynökségi munkák elterjedésével egyre kevesebb munkavállaló számíthat rendszeres hosszú távú bevételre. A dolgozó szegények ilyen értelemben inkább szegénységben élő munkanélküliek mint dolgozók, mivel nagyon gyakori az átmeneti munka és átmeneti munkanélküliség váltakozása, és a folyamat egyik fázisa sem hoz számottevő javulást az életükben.

Az ilyen instabil és rossz minőségű munkákat gyakran úgy állítják be, mint a jobb és fenntarthatóbb állás felé vezető lépcsőfok, ám a tapasztalat ennek az elképzelésnek ellentmond. Továbbá az aktivitási politikák legújabb trendje olyan szigorú szankciókkal fenyegetni az álláskeresőket, mint például a segély részleges vagy teljes megvonása, amennyiben nem vállalnak el válogatás nélkül akármilyen felajánlott munkát. Ezzel szemben a felajánlott munkaszerződés gyakran rövid távú, határozatlan és alacsony bérezésű.

A valóságban tehát ez még tovább csökkenti a munkavállalás ösztönzését. Ezen felül viszont még a segély és a fizetett munka közötti váltakozás átmenete is gyakran problémás, és a státuszok közötti átmenetek bonyolítása során családok jövedelem nélkül találhatják magukat.

Ennek eredményeképp nagyon nehéz kikerülni ebből a szegénység-csapdából. Nem csak a jövedelem szintje ingadozik és csökken időnként akár nullára, de a segély is kiesik. Nemhogy lépcsőfok lenne, a rossz minőségű munkáltatás forgóajtóként működik a munkahelyi és munka nélküli szegénység között.

A legtöbb olyan gazdasági területen, ahol az alacsony fizetésből adódó dolgozói szegénység elterjedt, a szakszervezeti taglétszám is a legalacsonyabb. Itt gondolhatunk olyan növekvő területekre is, mint a kiskereskedelem, vendéglátás, pénzügyi szolgáltatások és személyi szolgáltatások.

Tekintve ezen szektorok fontosságát a foglalkoztatottság növelésében, elengedhetetlen hogy ezek a dolgozók hozzáférhessenek a megfelelő szakszervezeti érdekképviselőkhöz. Ezen felül az érintett szektorok gyenge szakszervezeti képviselője is aláátmasztja a dolgozók hatékonyabb törvényi védelmének szükségességét, például minimálbér és megfelelő állami nyugdíjak bevezetésével, stb.

A munkáltatók nem tisztelik a jogainkat. Elvárják, hogy minden munkát elvégezzünk, akkor is ha nem felel meg a mi és a családunk szükségleteinek.

Résztvevő a 10-ik Európai Szegénységi Találkozón, in: EMPEP 2010

Kísérlet folyik a munkavállalás feltételeinek lerontására, ám a szakszervezetek küzdenek ellene, és valóban egyre több az átmeneti és rövid távú munka, vannak új és alulfizetett és kevésbé biztonságos munkák.

EAPN Hollandia in: EAPN 2010

Ezek az intézkedések semmiben nem segítik a szegényeket, nem teremtenek új munkahelyeket sem, nem adnak támogatást a több millió határozatlan és túlzottan rugalmas állásban dolgozónak.

EAPN Olaszország, in: EAPN 2010

A munka önmagában nem garantál kiutat a szegénységből. Nyilvánvaló, hogy a szegények közül a legtöbben a munkanélküli szegénységből a dolgozói szegénység felé halad.

EAPN Málta, in: EAPN 2011d

A [z Országos Reform Programokban] javasolt intézkedések, vagyis a munka védelmének munkajogi reformok általi csökkentése, és az úgynevezett köztes munkaerőpiac erősítése, mind erősíteni fogják a marginális, védelem nélküli és alulfizetett, alacsony minőségű munkalehetőségeket.

EAPN Lengyelország, in: EAPN 2011d

Talán több a munkalehetőség [...] a kirekesztett csoportoknak, ám ezek nem felelnek meg a normális munkaerőpiac alapkövetelményeinek, ahol vannak kollektív megegyezéseink; ezek inkább az aktivizációról és a munkáért cserébe nyújtott juttatásokról szólnak.

EAPN Dánia, in: EAPN 2012d

A minőségi munkahelyteremtés nélküli aktivizációs intézkedések nem mutatnak kiutat a szegénységből, sőt inkább kockázati tényező az elszegényedésben. Befektetni olyan minőségi munkalehetőségbe érdemes, melyek fenntartható, jól fizetett, és hozzáférhető, a kirekesztett embereket pedig ezekhez az állásokhoz kellene hozzájuttatni.

EAPN Belgium, in: EAPN 2012b

A munkaszerződések rugalmassága növekedőben van.

EAPN Olaszország, in: EAPN 2013c

Ezek a problémák a dolgozói szegénység növekvő elfogadásából fakadnak, miközben az Országos Reform Program fokozott rugalmasságú bérezést emleget.

EAPN Svédország, in: EAPN 2013c

2.4 Szolgáltatások hozzáférhetősége

A szegénység nem pusztán jövedelem kérdése, többek között az alapvető szolgáltatások hozzáférhetősége is meghatározza. A népességnek nagy részének komoly problémát jelent a minőségi, megfizethető és hozzáférhető szolgáltatások hiánya.

A lakhatás azért is lényeges probléma, mert a háztartások jövedelmének jelentős részét emészti fel a lakbér vagy a hiteltörlesztő részlet, és ezekhez a folyamatosan emelkedő költségekhez nem igazodnak a fizetésemelések vagy a hátrányos helyzetű családokat célzó lakhatási juttatások.

Egyre korlátozottabb a hozzáférés az oktatás és egészségügy szolgáltatásaihoz, ahogy emelkednek az árak és szűkül a jogosultak köre. Az egyenlő hozzáférést olyan tényezők is sértik, mint az infrastruktúra hiánya, diszkrimináció, szegénység, és egyéb akadályok.

A gazdasági kirekesztettség és a bankszolgáltatások korlátozott hozzáférése gyakorlatilag megakadályozzák, hogy emberek hitelhez, bankszámlához, pénzügyi termékekhez jussanak.

Gyakran akadályozza a tanulást vagy képzésre, munkába járást, egyéb szolgáltatások hozzáférést a nem megfelelő illetve túl drága közlekedés. Ez meggátolhatja a közösségi szintű társadalmi integrációt, és elősegíti a kirekesztettséget.

Végül a megfizethető, minőségi gondozói szolgáltatások hozzáférhetősége (nem csak gyerekek, de idősek, fogyatékkal élők, egyéb dependensek részére) alapvető előfeltétele lenne a jövedelemszerző munkavállalásnak sok ember, kifejezetten nők számára, hogy stabil fizetéssel biztosíthassák családjuk jövőjét.

A bérek és az olyan munkahelyi juttatások, mint az adóhitel vagy az RSA mellett még más tényezők is kiemelhetik a családokat és egyéneket a dolgozói szegénységből.

A szolgáltatások szerepe a háztartás szintű dolgozói szegénység megakadályozásában elengedhetetlen. A szociális bérlakások lakbértámogatásától a hozzáférhető olcsó (gyermek-)gondozásig, a minőségi szolgáltatások sokszor döntik el, hogy valaki a szegénységbe záró munkát vállal, vagy olyan állást, ami idővel kiutat jelenthet a szegénységből.

Hiányzik a szociális védelelnövelésének fókuszja – az új munkaviszonyok erősen a munkaadók érdekei felé húznak, a minimálbér és a megfizethető szolgáltatások pedig hiányoznak.

EAPN Észtország, in: EAPN 2011d

A teljes integráció szempontjából ki kell emelnünk, hogy a további szociális ellátás, pl. lakhatás, felé hiányoznak a kapcsolódási pontok.

EAPN Ausztria, in: EAPN 2013c

2.5 Az érintett csoportok kockázattényezői

A fentiek szerint látható, ahogy egyes csoportok inkább ki vannak szolgáltatva a dolgozói szegénységnek, ám ezt a tényt ritkán veszik figyelembe, akár csak elismerés szintjén, a politikában. Világos és tartós kapcsolat van a társadalmi nemi szerepek és a dolgozói szegénység között. Ennek részben a munkaerő-piaci szegmentáltság az oka (nőket gyakrabban alkalmaznak alacsonyabb bérezésű szektorokban, amilyen pl a szolgáltató szektor, gondozás, kiskereskedelem); részben a női munkaerővel szembeni közvetlen diszkrimináció (a nőiesnek tartott szakmák leértékelése), és mivel a nőké a (gyermek-)gondozás felelősségének java.

Az utóbbi pontból kifolyólag a nők nagyobb eséllyel vállalnak részidős, alulfizetett munkát. A nők tehát nagyobb valószínűséggel bíznának olyan gyermekgondozó szolgáltatásban, amely hozzájárulna munkaerő-piaci érvényesülésükhöz. Ám amennyiben a bérek alacsonyak, értelmetlen ez az erőfeszítés, hiszen van, hogy azt a szolgáltatást sem fedezi a fizetés, ami eleve lehetővé tenné a megkeresését.

A dolgozók egyes csoportjai kifejezetten kiszolgáltatottak az alacsony bérezésnek és ezáltal a dolgozói szegénységnek, ahogy korábban ki is fejtettük. A fiatalok, alulképzettek, fogyatékkal élők, migránsok és etnikai kisebbségek: többek között ők azok, akik kisebb eséllyel részesülhetnek szakszervezeti védelemben is.

Mindazonáltal a törvényi védelem önmagában nem biztosíthatja, hogy ezek a dolgozó csoportok ne legyenek fokozott szegénységi kockázatnak kitéve. Átfogó és integrált szolgáltatásokra és célzott szükséglet-kielégítésre is szükség van, hogy ezeket a csoportokat hatékonyan megóvhassuk a szegénységtől mind a munkahelyen, mind azon kívül. Ez a kockázatok ellen létrehozott átfogó szociális védőháló részét kell képezze.

Azzal, hogy a kötelező munkaerő-piaci aktivitást úgy vezették be, hogy nincsenek hozzá megfelelő gyermekfelügyeleti, oktatási és felnőttoktatási, valamint álláslehetőségek, nagyon nehéz helyzetbe hozták az egyedülálló szülőket. 2008 és 2009 között az egyedülálló szülőcsaládokra eső anyagi depriváltság aránya több mint 20%-kal lett magasabb.

EAPN Írország, in: EAPN 2011a

Menekülttáborban dolgozom... nagyon nehéz megkeresni a minimálbért, nem fizetik ki a munkásoknak mert nem legálisan dolgoznak.

Résztevő a 10-ik Európai Szegénységi Találkozón, in: EMPEP 2010

A határozatlan szerződésesek az elsők, akik elvesztik az állásukat, a növekvő munkanélküliség miatt pedig egyre nehezebb új munkát találniuk. Köztük is a nők, egyedülálló szülők, etnikai kisebbségek, migránsok és alulképzettek a leginkább sújtott csoportok.

EAPN Németország, in: EAPN 2010

Véget kell vetni a szociális dömpingnek: más országból érkező dolgozókat a minimálbér alatt fizetnek: érvényesíteni kell a minimálbért és az egyenlőbb bérezést, megfelelő lakhatást, szolgáltatásokat, és méltóságot minden Hollandiában élő és dolgozó embernek.

EAPN Hollandia, in: EAPN 2012b

3. A VÁLSÁG ÉS A MEGSZORÍTÁSI INTÉZKEDÉSEK HATÁSA

A gazdasági válságnak, valamint a jelenlegi megszorítás általi kilábalás terveinek szociális hatása nagyon súlyosak voltak már eddig is. A dolgozói szegénységben élők helyzetén is rontott a válság, ennek háttérben pedig a munkaerőpiac általános bizonytalansága, hanyatló munkakörülmények, a lefelé nyomott bérek, valamint az alapvető szociális juttatások és szolgáltatások nyirbálása áll.

AZ EAPN tagszervezetei részletes jelentéseket adtak a válság foglalkoztatottság-ügyi következményeiről az EU államokban, és ennek hatását általában véve a szegénységre és társadalmi kirekesztésre (EAPN 2010a és EAPN 2011a), valamint előálltak saját alternatív, inkluzív kilábalási javaslataikkal (EAPN 2012a). AZ EAPN tagszervezetei továbbá nyomon követték az országos politikákat az EAPN éves Országos Reform Programok és Országspecifikus Ajánlások értékelésének keretében (EAPN 2011c, EAPN 2012b, EAPN 2012d, EAPN 2013a, EAPN 2013c).

Ezzel együtt az EAPN arról is kiállított jelentést, ahogy bizonyos országokban (Görögország, Írország, Portugália, Románia) az Európai Bizottság, az IMF illetve az Euro zóna országai esetében az Európai Központi bank felőli külső pénzügyi segítség igénylésére tett szándéknyilatkozat is negatív szociális következményeket vont magával. Az EAPN tagszervezetek által azonosított trendek között sok van, amely súlyosbítani fogja mind rövidebb, mind hosszabb távon a dolgozói szegénységet (EAPN 2013d).

A gazdasági válság legnyilvánvalóbb hatása több millió európai munkahely megszűnése volt. Az ESZSZ becslése szerint egyedül 2009-ben 4 millió állás semmisült meg (ETUC 2010).

Ennek nem csak közvetlenül az állásukat veszítettékre volt hatása, vagy azokra, akik vissza próbáltak térni a munkaerőpiacra, hanem azokra is, akiknek megmaradt a munkaviszonyuk. Ahogy tovább gyűrűzik a gazdasági válság, egyre nagyobb nyomás nehezedik az alacsony bérezésű munkákban dolgozókra.

A válságra válaszul a magáncégek inkább a személyi költségeket csökkentették, a munkaidő csökkentésével vagy a bérek elhalasztott kifizetésével.

EAPN Magyarország, in: EAPN 2010

Azoknak az alacsony bérezésűeknek és segélyezettnek, akik bérlakásban élnek és keresetük nagy részét rezsire, közlekedésre és élelemre költik, csökkent a leginkább a jövedelme.

EAPN UK, in: EAPN 2010

Mivel a gazdasági válság nem ért véget, sok kormány vissza próbálta fogni a segélyeket és vagy befagyasztani, vagy kisebb mértékben növelni csak a minimálbéreket. Hosszú távon ilyen lépésekkel nem lehet kisegíteni a gazdaságot a válságból, de az alacsony fizetések problémájára sem ez a megfelelő megoldás.

Míg az országos minimálbér tovább nőtt Nagy Britannia felnőtt dolgozói számára, a fiatal dolgozók minimálbérét 2012 óta befagyasztva tartják (Mulholland 2012). Ez kétségkívül növelni fogja a fiatal dolgozókra támaszkodó háztartásokban előforduló dolgozói szegénység arányát, és semmilyen bizonyíték nincs arra nézve, hogy a bérfagyasztás növelné a fiatalok foglalkoztatottságát.

A 18 éven aluli dolgozók a munkahelyemen mindössze £3.57 keresnek óránként. Érthetetlen hogy mi okból, hiszen pontosan ugyanazt a munkát végzik, mégis jóval kevesebbet kapnak. Elvből persze hogy magasabb minimálbért szeretnék a jelenleginél, de szerintem akkor is mindenkinek egyforma bér kell járjon egyforma munkavégzés esetén.

Amy, UK, in: Poverty Alliance 2010

A válság hatása a leginkább kiszolgáltatott emberekre nézve különösen jelentős a mi országunkban, ahol nincsen minimálbér-terv.

EAPN Italy, in: EAPN 2010

Az új kormány 4 éves megszorítási csomagjában szerepel a minimálbér €1-val történő csökkentése € 7.65-re. Ezzel nyomás alá helyezik más szektorok minimumbér-egyezményeit is, ez pedig az adózás és egyéb körülmények változásával tovább fokozza a dolgozói szegénység kockázatát.

EAPN Írország, in: EAPN 2011d

A meglévő foglalkoztatottság védelmére, és az elbocsátások megelőzésére sok munkaadó választott átmeneti és rövid távú munkaszerződéseket, mely meglehetősen sikeresnek is bizonyult. Ám országonként változó módon alkalmazták. Míg a munkanélküliség prevenciója üdvözlendő lépés, a rövidebb munkaórák gyakran egyúttal kisebb fizetést is jelentettek. Voltak országok, ahol juttatásokkal kompenzálták a bérkiesést, míg máshol a munkaidővel együtt a bér is a dolgozó kárára csökkent.

A munkaidővel együtt csökkentett alacsonyabb bér megvalósulása nyomán egyre több az eladósodott egyén és család is.

EAPN Csehország, in: EAPN 2010

A magánszektorban egyes országoknál csökkentek még a teljes idejű munkabérek is. Egyfelől a kormányok lenyomásával próbálják védeni a másképp elveszendő munkahelyeket, ám emellett a privát munkaadók is a bérköltségek csökkentésével igyekeznek minimalizálni veszteségeiket és megőrizni versenyképességüket.

A közzsférában számos munkahely elveszett, és vannak országok, ahol létszámstopot vezettek be. Lényeges bércsökkentést hajtottak végre a közzsférában, egyes országokban – és köztük van Románia – akár 25% mértékben is, hogy megfeleljenek annak rendkívül szigorú deficit szabálynak, amelyet az IMF hitel feltételként szabott. Hasonló a helyzet más mentőcsomagot kapott országokban is, amilyen Görögország, Írország vagy Portugália: egységes lépéseket követeltek tőlük már a szándéknyilatkozati megegyezésben (MoU). További információ az EAPN 2013d-ben.)

A munkaerő-piaci reformok a fajlagos munkaerőköltség és a foglalkoztatottsági biztonság csökkentését írták elő. Ezzel jár a foglalkoztatottságra kivetett adó miatt lenyomott bér, a rugalmasabb munkaidő, a túlóra-bér és végkielégítés csökkenése, és a dolgozók elbocsátásának megkönnyítése. Mindez nagy valószínűséggel elősegíti a szegénység és társadalmi kirekesztettség növelését (a dolgozói szegénységét beleértve).

EAPN Portugália, in: EAPN 2013c

Azokban az országokban is hasonló kép fogad minket, ahol ugyan nem kötelező mentőcsomag-feltételekhez alkalmazkodtak, hanem a Költségvetési Paktum és az úgynevezett Kettes és Hatos csomagjának előírásaihoz, vagy ahol egyszerűen megszorításokat vezetett be a kormány. Például Nagy-Britanniában a közszférát érintő bérfagyasztások mellé további bércsökkentési javaslatok is születtek. Portugáliában 2012-ben egyeztek meg az elbocsájtás megkönnyítése, a végkielégítés és túlórabér csökkentése felől (Campos Lima 2012).

Az EU tehát már most kulcs szerepet tölt be, ahogy a következő részben ezt ki is elemezzük. Az Európai Bizottság meglehetősen közvetlenséggel támogatta a bércsökkentéseket és a munkahelyi minőség lerontását; tette ezt a mentőcsomag-tárgyalások résztvevőjeként, a fentiekhez hasonló intézkedések életbe léptetésével, az Európai Szemeszter keretében, az éves növekedés jelentések és országspecifikus ajánlások útján (az Euró Plusz Paktum alapján).

Az Országos Reformprogram egyik vállalása a minimálbér csökkentése volt, amelyet az előző kormány vezetett még be. Ám említést tesz még olyan mechanizmusok felülbírálásáról is, melyek jelenleg meghatározzák a minimálbért egyes alacsony bérezett szektorok számára. Nem világos, hogy ez mit fog eredményezni, és erős politikai nyomás nehezedik az alulfizetett és kiszolgáltatott munkavállalók bérezésének és munkafeltételeinek ügyére.

EAPN Portugália, in: EAPN 2011d

Vezessenek be szegénységi és egyenlőtlenségi hatástanulmányt minden mentőcsomag-terv és pénzügyi, strukturális IMF és EB/EKB intézkedésre. Alkossanak új aktivizáló intézkedéseket a növekvő számú munkanélküli számára, különösen a fiatal munkanélküliek (50%), a dolgozó szegények és a tartósan munkanélküliek számára, és hangsúlyozzotta a nőknek.

EAPN Görögország, in: EAPN 2012b

Sok munkaadó az átszervezés lehetőségeként tekint a válságra. Ennek eredménye, hogy drámaian csökkent a rendelkezésre álló munkahelyek száma, és a munkakeresők a túlélésükért bármit el kellett vállaljanak. Az elmúlt években megnőtt a határozatlan és rövid távú munkaszerződések aránya, emelkedik az ügynökségek közvetítette munka mellett a kiszervezés is. Ezek között is kevés a rendszeren fizetett és megfelelő körülményeket, társadalombiztosítási hozzájárulást és egyéb juttatásokat biztosító munka, így sok embernek jelentős visszaesést jelentett a havi rendelkezésre álló jövedelem tekintetében is. Ezen felül amennyiben ezek a szerződések rövid távon lejárnak, a munka nem is alkalmas a foglalkoztatottság (és ezáltal a jövedelem) hosszú távú biztosítására.

Ezt a helyzetet a „rugalmas biztonság” megközelítés alatt állt elő (lásd még az Europe 2020 célokat alátámasztó Kiemelt Kezdeményezést), ám sajnálatos módon újból csak a rugalmasság kapott hangsúlyt. Ez pedig egyre bizonytalanabb munkakörülményeket eredményezett a biztonsági csomagok rovására, és a legtöbb országban drasztikusan visszavágtak a juttatásokból és szociális kiadásokból is. Hiába bizonyosodott be a válság elején, hogy a szociális juttatások automatikusan stabilizálódnak, a kilépési stratégiák keretében mégis súlyosan visszafogták őket.

Több munka, kevesebb idő alatt, alacsonyabb fizetésért – ez van, nincs alku.

EAPN Spanyolország, in: EAPN 2010

Nem szabadna foglalkoztatást erőltetni bármi áron, bármilyen munkahelyre is. Portugáliában régebben is túl nagy volt a munkahelyi szegények aránya, ez az arány nem növelhető tovább a válság ürügyén. A munkajog átalakítását célzó javaslatok olyan rugalmasságot írnának elő, ami mindenkire kiterjeszteni a szegénység kockázatát. Az alacsony és bizonytalan fizetések nem növelhetik a gazdaságot és a versenyképességet.

EAPN Portugália, in: EAPN 2012b

Számos olyan intézkedés, ami a válság előtti foglalkoztatottsági helyzet visszaállítását célozta meg, nem volt kellő tekintettel a javasolt munkalehetőségek minőségére. A létező stratégiák elsősorban a gazdaság újraindításával foglalkoznak, vagyis a

termelékenység és versenyképesség fokozásáért vetnek be minden eszközt, a magánszektor kilábalása érdekében. Emiatt kevesebb a munkahelyteremtő beruházás, és kevesebb a szociális védetség támogatása is, mivel a cégek elsősorban az ésszerűsítés és költségcsökkentés felé tendálnak. Következésképp nem csak hogy kevesebb munkahely létesül, de ezek még rosszabb minőségűek is, rossz bérekkel. Ugyanakkor egyre nagyobb a munkakeresőkre nehezedő nyomás, hogy minden munkalehetőséget elfogadjanak a segélyek és juttatások feltételeként, illetve büntetések tárgyaképp. A munkanélküliség mutatóinak, valamint az állami társadalombiztosítási kiadások csökkentése érdekében a kormányok többsége agresszív aktivációs stratégiákat követ, melyekkel alacsony bérezésű és határozatlan munkába kényszerítik az embereket, a juttatásaik csökkentésének vagy megszüntetésének fenyegetésével.

4. AZ EURÓPAI UNIÓ SZEREPE

4.1 Pozitív hivatkozások

Az Európai Bizottság rendszeresen monitorozta a szegénységi kockázat mutatóit, a Szociális NYKM keretében. Ez a fokozott fókusz hozzájárult az ügy napirenden tartásához a politikában. 2010-ben a társadalmi befogadás területén tevékenykedő független uniós szakértői hálózat összefoglaló jelentést készített a dolgozói szegénységről (az összes tagállam országos jelentése felhasználásával), beazonosították az okokat, kielemezték a trendeket és politikákat, és megoldásokra is tettek javaslatokat (Frazer & Marlier 2010).

2008-ban az Európai Bizottság a munkaerőpiacról leginkább kiszorultak aktív integrációjának elősegítésére irányuló stratégiája arra biztatja a tagállamokat, hogy „segítsék elő a minőségi munkahelyeket, különös tekintettel a bér és juttatások, munkakörülmények, egészség és biztonság, hozzáférhető élethosszig tartó tanulási és karrierlehetőségek ügyére, és a dolgozói szegénység csökkentésének lehetőségével”, valamint „a munkaerőpiac szegmentáltsága ellen a munkahelyek megtartását és előmenetelét támogassák”. Ez csupán egy pillér a három közül, mely azt az „inkluzív munkaerőpiacok” elnevezésű stratégiát alkotja, ami az embereknek személyre szabott módon tenné hozzáférhetőbbé a fenntartható, minőségi munkahelyeket. A stratégia másik két támogató pillére a megfelelő minimálbér rendszeresítése a méltó életkörülmények biztosításához, valamint az általánosan hozzáférhető minőségi szolgáltatások.

A Europe 2020 Stratégia keretében a szegénység csökkentés célját (mely egyike az öt átfogó stratégiai célnak) három indikátor segítségével érvényesítik, ezek egyike az „alacsony háztartási munka intenzitás”. A kiemelkedő munkaintenzitású felnőttek szegénységi aránya 2009-ben Romániában 13%, Görögországban 8% volt. Az EU 6,5 millió ilyen felnőtt állampolgárát veszélyeztette szegénység, az egyes háztartási tagok rendkívül magas munkaintenzitása ellenére. Az EB részletes szegénységi ráta elemzése a háztartási típusokat munkaintenzitás alapján is besorolta, és kimutatta a családpolitikák jelentőségét mind a hozzáférhető gondozási szolgáltatások, mind a családi szegénység megelőzése tekintetében (EC, 2011).

Az Integrált Iránymutatások az Európa 2020 stratégiát támasztják alá. A 7-es számú Iránymutatás *A nők és férfiak munkaerőpiaci részvételének növelése, a strukturális munkanélküliség csökkentése, valamint a munkahelyek minőségének javítása* címre hallgat, és kifejezetten leírja, hogy „A munkahelyek minőségével és a foglalkoztatás körülményeivel is foglalkozni kell. A tagállamok lépjenek fel a dolgozói szegénység ellen, és erősítsék a munkavállalók egészségét és biztonságát”, valamint nyújtsanak „a munkaerőpiaci átmenetekre megfelelően reagáló társadalombiztosítási rendszert”.

A dolgozói szegénység kérdését az Európa 2020 stratégia két Kiemelt Kezdeményezése is zászlajára tűzte. A szegénység és a társadalmi kirekesztés elleni európai platform (EPAP) is felismeri, hogy „Azok is fokozott támogatásra szorulnak, akik a leghátrányosabb helyzetből indulnak a munkaerőpiacnak, és a támogatást a munkába állásukkor is fenn kell tartani a munkanélküliség és határozatlan, rossz minőségű munkaviszony váltakozásának forgóajtó-hatását kiküszöbölendő”. Szintén kiemeli a nemek közötti bérszakadékot, amely súlyosítja a nők dolgozói szegénységét, különös tekintettel az egyedülálló anyákra és idős nőkre; valamint hangsúlyozta a szolgáltatások, különösképp a gondozási és szociális szolgáltatások jelentőségét az életciklus megközelítésben.

Az európai Új készségek és munkahelyek menetrendje négy részből egy teljes egészében a munka és foglalkoztatás minősége és a szegénység közötti összefüggésekkel foglalkozik. A kezdeményezés szerint „a mennyiségi foglalkoztatás nem előnyös kompromisszum a minőségi foglalkoztatással szemben”, és leírja, hogy a dolgozói szegénység tartósulásáért a lassú bérnövekedés, megcsappant termelékenység és egyre nyilvánvalóbban kikényszerített átmeneti és határozatlan szerződéskötések a felelős okok. Javaslatok között szerepel a minőségi munka fogalmának áttekintése és ésszerűsítése. Ezt a folyamatot az EB a tagállamokkal és szociális partnerekkel együttműködve jelenleg is bonyolítja.

Az EB által 2012-ben kiadott foglalkoztatási csomag az Új készségek és munkahelyek menetrendjének a folytatása, és komoly figyelmet szentel a dolgozói szegénységnek. A fő dokumentum, *Munkahelyekben gazdag kilábalás felé* címmel, elismeri, hogy „már a válság előtt sem mindig garantált a munkahely biztonságát a szegénységtől”, és kimondja, hogy a „megfelelő szintű minimálbérek bevezetésével megakadályozható a növekvő dolgozói szegénység, ez pedig lényeges tényező a munkahely minőségének biztosításában”. Szintén kedvezően nyilatkozik a „hazavihető fizetés megnöveléséről” munkahelyi juttatások és adóhitelek segítségével, ám figyelmeztet az ezzel járó alacsony bér csapda veszélyére is. Kihangsúlyozza a támogatás nélküli átmenetek és a növekvő határozatlan munka problémáit is: „gyakran az ilyen állások még csak lépcsőfokot sem jelentenek a tartós munkaviszony felé”.

A munkaerő-piaci tendenciákról és kihívásokról szóló Bizottsági dokumentum-melléklet szintén a Foglalkoztatási csomag része. Alátámasztja, hogy „míg bizonyos tagállamokban a határozatlan idejű munkaszerződés valóban lépcsőfok a hosszabb távú munkaviszony felé, illetve nincs lényeges jövedelmi hátránnyal járnak, míg más országokban az átmeneti dolgozók rossz munkakörülményekbe kényszerülnek. [...] A dolgozói szegénység sokkal elterjedtebb az átmeneti munkaszerződéssel dolgozók körében.” Hasonlóképp A nyitott, dinamikus és inkluzív munkaerőpiacokról szóló Bizottsági dokumentum-melléklet figyelmeztet az „éveken át átmeneti munkaviszonyokba kényszerülő dolgozók” ügyére, illetve hogy „a munkaerő-piaci szegmentáltság [...] káros következményei a munkaviszony időszakai közötti ismételt munkanélküliség, és az általában véve bizonytalan munkahelyi- és magánélet”.

Legújabban a 2012 decemberében kiadott Európai Foglalkoztatási és Szociális Fejlődési Jelentés szentelt egy teljes fejezetet a dolgozói szegénység súlyos növekedésének a tagállamok nem kevesebb, mint egy harmadában. „A munkahely nem garantál biztonságot a szegénységtől, és a dolgozó szegények teszik ki a dolgozó korú felnőttek szegénységi kockázati csoportjának egyharmadát.” A jelentés egy hasonló 2011-es felmérésre alapoz, ami részletesen elemezte a dolgozói szegénység okait és következményeit. Megállapításai egybevágóak a korábbi hasonló kutatásokéval: összefüggő rendszert alkotnak az alacsony bérek, alacsony termelékenység, fokozott munkaerő-piaci bizonytalanság az atipikus határozatlan szerződésekkel való visszaélések, valamint a munkahelyek minőségének elhanyagolása a főbb tényezők a fizetett dolgozók szegénysége mögött.

A 2012-es Közös Foglalkoztatási Jelentés és az Éves Növekedési Jelentés Függeléke egyaránt arra emlékezteti a tagállamokat, hogy „Konkrét figyelmet kell fordítani az európai dolgozó szegények helyzetére, különös tekintettel az aktív inklúziós politikákra”. Arra is utal, hogy a rugalmasság és biztonság között jobb egyensúlyt kell találni a munkaerőpiacon a szegmentáltság leküzdése és az átmenetek elősegítése érdekében, valamint megerősíteni a jogkörnyezetet és a minimálbér betartását. Lényegképp a jelentés kimondja, hogy „a foglalkoztatottság növekedése elsősorban átmeneti és részdíjs állásoknak tudható be,” illetve hogy öt tagállam kapott Országspecifikus Ajánlást a munkaerőpiac működtetéséről és a szegmentáltság elleni fellépésről.

A Szociális Védelmi Bizottság új eszközt mutatott be, a Szociális Védelem Teljesítményi Monitorozást (SPPM), „a szociális politika és többoldalú megfigyelés megerősítése és támogatása” és az európai szociális helyzet javítása érdekében. Ez az eszköz az EU szociális inklúzió és védelem indikátorainak teljes portfólióját beveti, és az Európa 2020 monitorozó keretében fogja a beazonosítani azokat a „figyelemmel kísérendő trendeket”, melyek az Országspecifikus Ajánlások prioritásait és az Éves Növekedési Jelentés főbb üzeneteit vezetik. A szegénység kockázata mellett dolgozók aránya², illetve a hosszú távú munkanélküliségi ráta kettő azon három indikátorból, mellyel a munkaerő-piaci helyzet szociális hatását méri.

2013 februárban az EB elindította a Szociális Beruházási Csomagot, mely az egyik kísérődokumentumban nagy terjedelemben foglalkozik a dolgozói szegénységgel, a 2008-as Aktív Inklúziós Stratégia érvényesítésének elemzésében. Egyértelműen kimondja, „jelentősen megnőtt a dolgozói szegénység az EU országainak egy harmadában (MT, DK, CY, IE, FR, IT, ES, RO) 2008 és 2011 között. A jelenség [...] olyan kedvezőtlen munkaerő-piaci jelenségeknek tudható be, mint az alacsony fizetés, alacsony képzettség, határozatlan munkáltatás és alulfoglalkoztatottság.” Az ígéretes utalás ellenére kevés figyelem irányul a minőségi és fenntartható munkahelyek kérdésére, a béreket beleértve, ehelyett a dolgozói szegénységet személyes és háztartási jellemzők kérdésének tekinti inkább (EAPN 2013b).

4.1 Negatív megvalósulás

A fentebb leírt pozitív retorika ellenére a szakpolitikusok által kivitelezett gyakorlat valami egészen más. Míg az EU szerint nincsenek kemény jogi eszközeik a szociális politika céljainak megvalósításához, a gazdaságpolitika szabályozása által erős hatást gyakorol a szegénységi rátákra, így a munkahelyre is. A tagállamokra gyakorolt fiskális szigor gyakran közvetlen

²Azok az emberek, akik legutóbbi aktív státuszuk szerint munkaviszonyban álltak, és szegénység fenyegeti őket. Ezen belül csupán két kategóriát, a „bér vagy jövedelem ellenében foglalkoztatott plusz önálló munka” illetve „bér vagy jövedelem ellenében foglalkoztatott” jelzéseket különböztetik meg.

támadást jelentett a munkahelyek minősége ellen, mely a dolgozói szegénység gyakorlati emelkedéséhez vezetett.

A 2011-ben elfogadott Euró Plusz Paktum a versenyképességet átfogó célként, a bérszabályzást pedig ennek egyik fontos eszközeként azonosítja. Kiemeli „a költségek alakulását a termelékenységgel egyeztető lépéseket, úgymint a bérszabályzási megegyezések felülvizsgálata, vagy szükség szerint az alkufolyamatokban és indexáló mechanizmusokban a centralizáció fokának felülvizsgálata, a közös alkufolyamat alatt megőrizve a szociális partnerek autonómiáját; biztosítani a közzféra bérmeg egyezéseinek egyeztetetőségét a privát szféra versenyképességével (tekintettel a közzféra béreinek fontos jelzőértékére)”.

Az országos politikák meghatározásában is fontos szerepe van a kiadványnak, az éves Országos Reform Program és Stabilitás Program teljesítési jelentésekben a tagállamok nyilatkoznak ennek érvényesítéséről, ezeket az EB és az ET az Európai Szemeszter kontextusában vizsgálja.

2011-től ezt a Hatos Csomag néven ismert intézkedések követték, öt rendelet és egy irányelv. A csomag fiskális és makrogazdasági felügyeletet is tartalmaz, és körvonalazza az államadósság és deficit középtávú céljait az országok számára, beleértve az együtt nem működéshez kapcsolódó szankciókat. A Kettes Csomag intézkedései szerint a tagállamoktól éves költségvetési tervezetet vár október 15-ig az EB revízió és közös célok felé való összehangolás céljából.

A legtöbb intézkedést a Gazdasági és Monetáris Unió stabilitásáról, koordinációjáról és kormányzásáról szóló szerződés nevével költségvetési paktum is tükrözi. Ezt 2012 minden tagállam aláírta az Egyesült Királyság és Csehország kivételével, és az ezt megelőző Növekedés és Stabilitás Paktumhoz, de a Hatos Csomaghoz képest is szigorúbb. Előírja, hogy a benne leírt középtávú célokról a tagállamok kötelező érvénnyel törvénykezzenek, lehetőleg alkotmányos szinten.

Mivel az EU-ban nincs más hasonló kötelező keret a szociális inklúzióhoz és kohézióhoz, erre a kiadványra szokás hivatkozni a tagállamokban a jólét ellen véghezvitt ismételt támadások igazolására: a megegyezett makrogazdasági célok felé konvergálva többek között a munkahelyek minőségét és bérezését is beáldozzák. Az EU közvetlenül beavatkozhat az országos politikába és költségvetésbe, ennek iránya a makrogazdasági célok teljesítése minden áron, gyakran semmi tekintettel az intézkedések drámai szociális hatására.

Az Európai Szemeszter minden naptári év első felét fedi le, és a makrogazdasági célok illetve az Európa 2020 céljainak teljesítésének a monitorozását leíró koncepció. Az elmúlt évek gyakorlata kibontotta, hogy az első szempont messze nagyobb súlyt kap az Európa 2020 szociális céljainál. Például az EB által hitelezett országok felmentést kaptak az Európa 2020 célok teljesítésének jelentése alól, ezt kiváltja a makrogazdasági szándéknyilatkozat teljesítésének jelentése.

Az EAPN részletesen monitorozta és dokumentálta ennek a politikának a szegénységre és szociális kirekesztésre mért óriási negatív hatást. A hiánycsökkentés továbbra is az Országos Reformprogramok fő makrogazdasági fókusz, a költségvetési megszorítások pedig további szegénységet és szociális kirekesztést állítanak elő. Megfigyelhető a verseny- és közzféra béreit lenyomó trend, többek között a bérindexálás kivezetése által (EAPN 2013c). Az EAPN tagok kiemelték, hogy a bércsökkentések (különösen az alacsony- és középtartományban) nem csak a leginkább rászorultak rendelkezésére álló jövedelmet csökkentik, de a béregyenlőtlenség növelésével a szociális kohéziót is veszélyeztetik.

Az Éves Növekedési Jelentést az EB az Európai Szemeszter kezdetével készíti elő, hogy segítse a tagállamok Országos Reformprogramjainak megalkotását. Mint várható volt, 2012-ben a béreket a termelékenységhez egyeztető átívelő politika érvényesült. A tagállamokat arra bátorítják, hogy „léptessék előre a megállapított ajánlásokat a bérszabályozó mechanizmusok felülvizsgálatában, az országos szociális párbeszéd gyakorlatának megfelelő módon, a termelékenység jobb elősegítése érdekében.”

Az Országspecifikus Ajánlásokat az EB az Országos Reformprogramok revízióját követően bocsátja ki, és a tagállamok politikájában követendő fő prioritásokat sorolja fel. Megint csak a makrogazdasági célok minden áron való érvényesítése a trend, és ebből eredően az egymásnak ellentmondó üzenetek. Egyrészt például Olaszország és Lengyelország ajánlásokat kap a munkaerő-piaci szegmentáltság és a dolgozói szegénység leküzdésére. Másrészt például Spanyolország, Belgium, Luxemburg és Svédország ugyanakkor a nagyobb munkaerő-piaci rugalmasság bevezetésére kap ajánlást, és hogy csökkentsék a béralkukat és az indexálást, valamint vezessenek be bérmérséklést és csökkentést (EAPN 2013a).

Üdvözlendő fejlemény a dolgozói szegénység és munkahelyminőség életszínvonal-kérdéseit kiemelő pozitív retorika, ám ezt egyre inkább kompromittálják a költségvetési hiánycsökkentés és államadósság-csökkentés jegyében minden szociális érzékenységet nélkülöző reálpolitikai fejlemények. Amennyiben szociális ügyekkel, köztük a dolgozói szegénységgel is komolyan meg akar küzdeni, az EU-nak szüksége volna egy Aranyszabályra a szociális beruházás és szociális védelem terén, hogy ellensúlyozza a szigorú neoliberális menetrendet. A gazdasági feltételelességgel azonos súlyt kaphatna a szociális feltételelesség és a szociális hatás felmérése. Nemrég nyert elfogadást a Közlemény az EMU szociális dimenziójáról, és ez első

lépés is lehet a jó irányba. Ám továbbra is elengedhetetlen a gyakorlati érvényesítése.

5. A MUNKAHELYI SZEGÉNYSÉG ÜGYÉNEK EGYÉB SZEREPLŐI ÉS MEGKÖZELÍTÉSEI

A szakszervezeti mozgalom és a kutatók is kulcsszereplők a dolgozói szegénység elemzésében. Ebben a részben pillanatképet kapunk néhány válogatott szereplő által végzett elemzésről. A szegénységellenes aktivisták számára egy ilyen kutatás az együttműködés és szövetségépítés alapját képezheti.

Az elmúlt években az Európai szakszervezeteket tömörítő ESZSZ világosabban kiemelte a dolgozói szegénység kérdését, ennek keretét az EU gazdasági válságkezelésének kritikája adta. A megszorítási politikának egy sor olyan döntését kritizálják, amelyek hozzájárultak a bérek és a szociális védetség csökkenéséhez. Egyaránt kritizálják a közszféra béreinek közvetlen csökkentését, így egyes esetekben a minimálbérét is, valamint globálisabb vonatkozásban a „béreknek a termelékenység helyett az inflációhoz való rögzítésével, valamint a központosított alkukkal szembeni általános ellenségességet”. Ragaszkodnak az egyenlő munkáért egyenlő bért alapelvehez, az érintett országok elveinek megfelelően (ETUC 2011).

Az ETUC elutasítja a versenyképesség javítását szolgáló bérképzést, akár politikai döntések alapján, akár az EU munkaerő-piaci deregulációja által történik. Ragaszkodnak hozzá, hogy a minőség és innováció is legyen a kilábalási stratégia része, ezeket pedig „nem támogatják a rugalmas bérek” (ETUC, 2012a). Továbbá ragaszkodnak a minimálbér beállításához, hogy „ez gátat vessen annak a fajta piaci versengésnek, ami a dolgozók egymás alá ígérését kényszeríti ki”. Szerintük az EB válságdöntései valószínűleg még több dolgozói szegénységet generál (ETUC 2012b).

A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) meghirdette a Méltányos Munka Programot. Nemrég kiemelték a globális szintű sikereket a dolgozók szélsőséges szegénysége elleni harcban, ám 2008 óta a dolgozói szegénység felszámolása világszerte visszaesett. 900 millió dolgozó szegény közül 456 millióra becsülik azok számát világszerte, akik a napi 1,25 USD mélyszegénységi küszöb alatt éltek 2011-ben. A vártnál 55 millióval több dolgozó élt a családjával együtt napi 2 USD alatti jövedelemből (ILO 2012).

Az ILO 2011-ben vezette be a szegénységi és munkaerő-piaci mutatók becsléseinek első nemzetközi adatbázisát. A világ dolgozó szegényeinek minden becsült értékét korcsoportok (összes, fiatal, illetve felnőtt) és nem szerinti lebontásban közlik. A világ első ilyen adatbázisaként a nemzetközi adatsor a szegénység, foglalkoztatottság és méltányos munka közötti összefüggéseket hivatott bemutatni.

Az ILO szerint a munkaerő-piaci politika (beleértve a munkanélküli segélyek kiterjesztését, a minimálbér és bérjuttatások felülvizsgálatát, állami foglalkoztatási szolgáltatások javítását, állami munkaprogramokat és vállalozási ösztönzőket) hatással lehet mind a foglalkoztatottságra, mint a jövedelemre (ILO 2011). Az ILO Méltányos Munka Programjával összhangban az ESZSZ is a hosszú távú minőségi/méltányos munkát hirdeti. A következő 5 tényező szerint határozzák meg a méltányos munka biztosítását: határozatlan munkaviszonyok felszámolása, jobb munkaszervezés, erős munkavállalói jogvédelem és törvénykezés, szociális jóléti rendszer, szociális párbeszéd és kollektív bértárgyalás.

A Millennium Fejlesztési Célok 1B („teljes és termelékeny foglalkoztatás és méltó munka mindenkinek, beleértve a nőket és fiatalokat”) pontja alatti négy indikátor egyike a dolgozó szegények aránya a foglalkoztatottságban.

Az OECD szerint az alulfoglalkoztatottság és a segélyrendszer kidolgozása a dolgozói szegénység fő meghatározói, nem pedig az alacsony munkabér mint olyan. Kihangsúlyozzák, hogy az alacsony keresetű nagycsaládokat fokozottan veszélyezteti a dolgozói szegénység, nekik további védelmet adna az adózás és segélyezés átszabása. Szerintük a minimálbér hasznos eszköz a szegénység ellen, amennyiben olyan „ésszerű szinten” van, ami nem „rontja a leginkább kiszolgáltatottak munkaesélyeit”, és járul mellé szigorúan szabályozott munkahelyi juttatás az alacsony jövedelmű családok részére (OECD 2009).

Az Európai Szakszervezeti Intézet (ETUI) a dolgozói szegénységet is beépítette a Munka Minőség Indexébe. Kiemelik hogy a válság nem csak munkanélküliséget termelt, hanem a dolgozók helyzetét is átalakította, miáltal egyre többen dolgoznak részidőben és nem is áll módjukban a teljes munkaidőt választani (ETUI 2013).

Az Európai Alapítvány az Élet- és Munkakörülmények Javításáért szintén részletesen elemezte a dolgozói szegénységet, különösképp az Európai Munkakörülmények Megfigyelőközpontja által (Eurofund 2010, Eurofund 2012).

6. KORMÁNYZÁS, RÉSZVÉTEL ÉS DEMOKRÁCIA

Problémákat csak az érintettek bevonásával lehetséges megoldani. Mindazonáltal a dolgozói szegénység mérséklését célzó stratégiákat nem mindig az érintett felek részvételével dolgozzák ki vagy érvényesítik. A dolgozó szegények hangja nagyrészt nem kerül meghallgatásra.

A szakszervezetesedés a kormányzati szabályzás célkeresztjében van, és hanyatlik, miközben a munkavállalóknak egy nagy része, például a részdőben dolgozók, kiszervezett munkát végzők, átmeneti szerződésesek és a szürke gazdaság dolgozói egyre kevésbé vehetnek részt a szakszervezetekben. Ezért nagyobb támogatásra van szükség a dolgozók szakszervezeti hozzáféréseinek.

A szakszervezetek és a dolgozói szegénységben élőket támogató civil szervezetek szövetségére van szükség. A válság beállta óta a szervezetek megnövekedett igényekkel kellett dolgozniuk, hogy támogassák a gazdasági visszaesés áldozatait. Mivel sok civil szervezet már a válság előtt is rosszul állt anyagilag, és ezt a szociális kiadások és civil támogatások csökkentése is súlyosbította, nem képesek kielégíteni a keresletet. A költségvetés-csökkentések következményeképp csökkent a szociális szolgáltatások száma és hozzáférhetősége, tovább növelve a civil szervezetek terheit. A strukturális alapokat nem célozták megfelelően a problémák kezelésére.

Mindezek ellenére a civilekben megvan a lehetőség, hogy hallassák a jogfosztottak hangját és gondoskodjanak arról, hogy megfelelő szerepet kapjanak a szabályzási folyamatban. A szegénység és szociális kirekesztés komplex problémák, nem lehet a mindenkori kormány adminisztratív egységeinek szempontjai szerint felosztani és megoldani őket. A dolgozói szegénység vonatkozásában a civilek további előnye, hogy holisztikus megoldásokat és támogatási alternatívákat nyújthatnak. Ennek egyik összetevője közvetlenül a szegénységben élők tapasztalatai, illetve a terepen végzett szükséglet felmérések, alulról szerveződve. Civil szervezetek támogathatják az eladósodottakat, a lakhatási problémákkal küszködőket, vagy akik próbálnának eligazodni a munkahelyi juttatások és a forgóajtó-átmenetek bonyolult rendszerében.

A civil szervezeteké a kulcsszerep, hogy ezeknek az embereknek a problémái eljussanak a jogalkotókhoz, és hogy a dolgozói szegénységben élők alkalmat kapjanak közreműködni a szabályzás kidolgozásában. Ezek a szerepkörök a szakszervezetekkel szorosan összedolgozva teljesíthetők ki.

Az Európa 2020 Stratégia keretében az érdekeltek bevonása kell képezze a politikai megoldások alapját. Országos Szegénységi Platformokat kell létrehozni, bevonni minden érdekelt szereplőt a strukturált párbeszédbe, köztük az országos és EU szintű EAPN hálózatokat, a szociális partnereket, szakszervezeteket. A Platformok döntő szerepet kell kapjanak az Országos Reformprogram és Országos Szociális Jelentés, továbbá az Országspecifikus Ajánlások kidolgozásában, végrehajtásában és értékelésében, a szociális NYKM keretében végzett korábbi munkára alapozva. Létrejöhet a dolgozói szegénységgel foglalkozó tematikus klaszter a szociális civil szervezetek, szakszervezetek, munkáltatók és egyéb lényeges szereplők részvételével. Ez utóbbit elfogadott szociális indikátorok szerint szorosan figyelemmel kell kísérni.

Hogy munkájukat megfelelően végezhesék, a szegénységellenes és szociális civil szervezeteket megfelelő támogatáshoz és forrásokhoz kell juttatni. Szerepük a szegénységben élők facilitálása és bevonása, és olyan fenntartható megoldások felkínálása, melyek a szociális inklúziót és kohéziót erősítik az inkluzív párbeszéd szükségességének felismerése által.

Az EAPN hálózatok továbbra is igyekeznek közreműködni a politikai folyamatokban, hogy a hátrahagyottak hangját a döntéshozatalba csatornázzák. Országos hálózataink következetesen igyekeztek részt venni az Országos Reformprogramok és Országos Szociális Jelentések működésében, a Szociális NYKM által bevezetett, az érdekeltek bevonását szorgalmazó jó gyakorlatok alapján (EAPN 2011d és EAPN 2012d). „012-ben az EAPN tagok bemutatták saját alternatív Országspecifikus Javaslatukat az európai intézményeknek, ezeket pedig döntéshozók is megszívlelték és üdvözölték (EAPN 2012b, EAPN 2013a). A munka és foglalkoztatottság minősége, valamint a dolgozói szegénység álltak a megfontolásaink előterében. Folytatjuk törekvéseinket a konzultációra, és kifejtjük saját alternatíváinkat 2013-ban.

A helyszíni szegénységellenes szervezetekről, valamint a válság és a megszorítások által kompromittált tevékenységükről lásd még az EAPN Szegénységellenes Magazinját, melynek különszáma foglalkozik a kérdéssel (EAPN 2012c). Ráadásul az EAPN és a szakszervezetek közeli együttműködésnek hagyománya van, országos és EU szinten egyaránt; közös akciók, mobilizáció és szövetség biztosítják a szegénységellenes stratégiában is érvényesülő minőségi munkahely szempontját, mellyel hatékonyan kiemelhetők emberek a nyomorból és kirekesztettségéből. Remek példa erre az együttműködésre, a általánosabb alternatív gazdaságpolitikák és igazságosabb, egyenlőbb európai fejlesztési modellek ügyében, a Közös Szociális Konferencia (www.jointsocialconference.eu) és az Alter Csúcstalálkozó (www.altersummit.eu) legújabb kezdeményezései.

7. AZ EAPN AJÁNLÁSAI

Az EAPN szerint nincsen egyetlen egyszerű megoldása a dolgozói szegénységnek. Mindazonáltal a probléma megoldásainak központjában az a szükséglet áll, hogy méltó munkát biztosítsunk mindenkinek, aki rászorul. A minőségibb és jól fizetett munka felé való átmenet érdekében sok szinten van szükség sokféle érintett beavatkozására.

Az Európai Unió

A dolgozói szegénység elleni harcot az Európa 2020 Stratégia egyik világos, átívelő céljaként kell azonosítani. Ezt a következő lépés biztosítaná:

- a Közös Értékelési Keret (JAF), Foglalkoztatási Teljesítményértékelés (EPM), és Szociális Védelem Teljesítményértékelés (SPPM) indikátorok átlátható érvényesítésével az Országos Reformprogramokban;
- Országspecifikus Ajánlásokat (CSR) intézésével olyan országokba, ahol a dolgozói szegénység kialakulóban van, kivált az SPPM és Trendfigyelő által kiemelt helyeken, és ahol a munkahelyek minősége hanyatlik;
- biztosítani a dolgozói szegénység kulcsszerepét az Éves Növekedési Jelentésben, és hogy ennek ellentmondó javaslatok nem szerepelnek a makrogazdasági CSR-ekben sem, például a dolgozói szegénységet elősegítő bércsökkenések az alacsony fizetésű munkahelyeken;
- fontolóra venni egy dolgozói szegénység célérték bevezetését, az Európa 2020 foglalkoztatási cél alárendelt céljaként;
- támogatni a foglalkoztatási politika és foglalkoztatási célérték teljesítő intézkedések erősebb szegénységcsökkentési szempontját, felismerni a két cél kölcsönösen erősíti egymást, és erre az Országspecifikus Ajánlásokban is reflektálni;
- a minőségi dimenzió hangsúlyozása és monitorozása az Ifjúsági Garancia érvényesítésekor, az Országos Végrehajtási Tervek értékelésekor;
- országok közötti tapasztalatcsere, kölcsönös tanulás és szakértői értékelés gyakorlása, a jó gyakorlatok publikálása, a 2010-es Társadalmi befogadással foglalkozó független uniós szakértői hálózat jelentésének folytatása, a Foglalkoztatási Bizottság és a Szociális Védelmi Bizottság bevonásával;
- a dolgozói szegénység alakulását rendszeres figyelemmel kell kísérni, az Eurostat adatai alapján, valamint a szegénységben élő emberek szakértelme és a szegénységellenes civil szervezetek országos szintű bevonásával az Országos Reformprogram és Országspecifikus Ajánlások folyamatába.

További lépések az európai intézmények számára:

1. Az EMU Szociális Részlege javasolta eredménytábla teljes körű felhasználása, mely a fent említett JAF, EMP és SPPM indikátorokra épül és a dolgozói szegénységet is indikátorként alkalmazza – és mindezt a szociális és gazdasági célok egyensúly-helyreállításakor is figyelembe venni.
2. Az Európai Bizottság indítványozzon egy Zöld Könyvet, megfelelő és érdemleges nyilvános konzultáció kíséretében, hogy alapozzon meg egy Ajánlás keretében kifejtett ütemtervet a tagállamok dolgozói szegénységének leküzdésére alkalmazandó konkrét lépésekkel.
3. Az EU Aktív Inklúziós stratégia nagyobb láthatóságának biztosítása, és konkrét érvényesítésének kezdeményezése. Ennek három pillére (megfelelő bevétel támogatása, általánosan hozzáférhető minőségi szolgáltatások, inkluzív munkaerőpiacok) nélkülözhetetlen a dolgozói szegénység, és általában a szegénység elleni küzdelemben.
4. Ahogy az EB és ET újra előveszi a minőségi munkahelyek koncepcióját, biztosítsák a megélhetést biztosító jövedelem, munkabiztonság és munkavállalói jogok definícióit, hogy azok az akciók alapelveiként érvényesülhessenek.
5. Biztosítsák minden szinten olyan jövedelem hozzáférhetőségét, amely megvédi az embereket a szegénységtől, akár munkaviszonyban, akár azon kívül. Ezt elősegítené egy európai szintű direktíva a minimáljövedelemtől, egy EU keret nagyságrendű vizsgálat a méltányos minimálbérről egy pozitív hierarchia követésével.
6. Szociális hatástanulmányt végezni a deregulációról és az Euró Plusz Paktum javasolta többi munkaerő-piaci politikáról, a dolgozói szegénység felmérésével. Biztosítani a pozitív integrált megközelítést a hiteltámogatást kapott országokban, még a szándéknyilatkozat tárgyalása folyamán. Felmérni a dolgozói szegénység hosszú távú szociális, foglalkoztatottsági, egészségügyi és gazdasági hatását a dolgozókra és családjukra.

7. Az Európai Bizottság nyíltan támogathatja az alacsony bérezésű szektorok szakszervezetesítését, és a dolgozói szegénység leküzdésére fejlesztett szakpolitikai megoldásokban is megerősítheti a kollektív bértárgyalás és a szociális partnerek szerepét.

8. Kulcs szerepet kaphatnak a strukturális alapok a dolgozói szegénység elleni harcban, ha támogatnák az átmenetet a minőségi fenntartható foglalkoztatásba például járulékos jövedelemtámogatási tervvel a munkaerőpiacra visszatérő tartósan munkanélküliek számára. A minőségi munkahelyekről szóló országos referencia előírások megállapítását is szorgalmazhatják szakpolitikával és érzékenyítő kampányokkal.

Tagállamok – Országos és helyi szintek

1. A fizetés szintjének növelése:

- kötelező minimálbér szint megállapításával, amennyiben még nem létezik ilyen;
- kötelező megélhetési bérszint megállapítása a kötelező minimálbérrel rendelkező országokban, a fogyasztói kosárra és szolgáltatásokra végzett becslés alapján;
- bérszint visszaállítással meghatározott alacsony fizetésű szektorokban (melyekben gyakran többségben nők és egyéb kirekesztett csoportok dolgoznak);
- fokozott szakszervezeti szerveződés és tagság támogatásával, a kollektív bértárgyalás és szociális partnerek szerepének erősítésével a szakpolitika tervezés és kivitelezés folyamatában;
- legalább a szegénységi küszöb szintjéig terjedő megfelelő minimálbér tervek hirdetésével, a juttatások és bérek közti pozitív hierarchia megteremtése érdekében.

2. Munkahelyi juttatásokat és adóhitelt nyújtani az alacsony fizetés kiegészítésére, és törekedni az alacsony bérkultúra helyett a méltányos munka erősítésére.

3. A juttatások és méltányosság szakpolitikai kezelése, beleértve az átmenet folyamatához nélkülözhetetlen szolgáltatók folytonosságát, egy pozitívabban megtérülő munkaélmény érdekében. Egyensúly teremtése a rugalmasság és biztonság között annak biztosítására, hogy senkit sem érjen büntetés az állásváltás miatt.

4. A munkaerő-piaci szegmentáltság leküzdésére javítani kell a munkaszerződések időtartamán, a munkajogi védetség hozzáférhetőségén, a határozatlan munkaviszony leküzdésével és a munkahelyek minőségének javításával.

5. Őrizni és garantálni az alapvető munkavállalói jogokat, például az igazságtalan elbocsátások ellen.

6. Az Aktív Inklúziós Stratégiával összhangban ki kell egészíteni a jövedelemtámogatást a minőségi és megfizethető gyermekgondozás, ingyenes közgyógyellátás, oktatás, szociális lakhatás és egyéb szolgáltatások általános hozzáférhetőségével, valamint ezt kiegészítő szolgáltatásokkal pl lakhatás, közlekedés, tanácsadás stb. Ezeket meg kell védeni a megszorítási intézkedésektől.

7. A dolgozói szegénység legyen az Országos Reformprogramok és Szociális Jelentések prioritása, és kerüljön minden foglalkoztatásügyi kezdeményezésbe ez a problémacsoport, valamint az adatgyűjtést és az érintettek bevonását is támogassák.

8. A szegénységben élő emberek, munkanélküliek és civil szervezeteik részvételének erősítése a dolgozói szegénység leküzdését célzó intézkedések tervezésében, érvényesítésében és értékelésében, valamint az érdekelttek közti dialógus javítása az NPR és NSR folyamat során.

Munkaadók és szervezeteik

1. Legyenek megélhetést biztosító munkáltatók! Győződjenek meg arról, hogy megfelelő béreket adnak a dolgozóiknak, amivel méltó életkörülményeket teremthetnek maguknak és a családjuknak is. A közszféra alkalmazottjai jó gyakorlati modellek lehetnek a versenyszféra számára is.

2. Nyújtsanak stabil szerződéseket átfogó felmondási feltételekkel, és bizonyosodjanak meg a munkajog és szociális védelem garantálásáról.

3. Lépjenek fel a diszkrimináció ellen a munkafelvételi eljárás során és a munkahelyen egyaránt, és legyen esélyegyenlőséget biztosító munkáltató!

4. Támogassa és hirdesse az élethosszig tartó tanulást, mint személyzeti befektetést és biztosítást a szegénység és

munkanélküliség ellen a jövőben is.

5. Biztosítsa a megfelelő tanácsadó, tájékoztató és HR szolgáltatásokat, hogy minél többen tisztába kerüljenek a munkavállalói, szociális és emberi jogaikkal.

Szakszervezetek és Civil szervezetek

1. A szakszervezet tagság máig a leghatékonyabb védelem a dolgozói szegénység ellen, kivált ahol nem garantáltak a munkaminőség országos minimum feltételei, például fizetés és stabilitás tekintetében.

2. Szövetkezés és közös kampányok: létfontosságú a szakszervezetek és civilek közti szorosabb munkakapcsolat, és új szövetségek kiépítése, hogy közösen a tapasztalat, tudás és hálózat erőforrásaik jobban hasznosuljanak.

3. Az alacsony fizetésű dolgozók hangját hallatni kell, hogy tapasztalataik biztosan eljussanak a szakpolitika megalkotóihoz és a szegénységellenes mozgalom szervezeteihez. Alkalmat kell adni nekik a dolgozói szegénység elleni lobbizás és kampányolásban való részvételre.

4. Folytonos együttműködést kell kiépíteni a munkanélküliségben, szegénységben, szociális kirekesztettségben élő emberek kollektív akciói köré. Olyan önkéntes együttműködési felületeket kell teremteni a szakszervezetek és szegénységellenes civil szervezetek között, melyek nyitottak az (új) szociális mozgalmak aktivistái felé.

5. A civil szervezetek, szociális vállalkozások és a harmadik szektor egyéb szervezetei is mind munkáltatók: kulcsfontosságú, hogy pozitív példát mutassanak megélhetést nyújtó munkáltatóként, és minden munkaviszony kialakításakor tiszteletben tartsák a minőségi foglalkoztatás előírásait.

HIVATKOZÁSOK

Európai Szegénységellenes Hálózat kiadványai

EAPN (2014a), *Explainer on Quality Work and Employment*, upcoming, 2014, soon available on the EAPN website (www.eapn.eu).

EAPN (2013d), *Lifeboat or Life Sentence? Report on the Troika and emergency assistance programmes and their impact on poverty and social exclusion*, November 2013, soon available on the EAPN website (www.eapn.eu)

EAPN (2013c), *Widening the Gap. Assessment of the National Reform Programmes 2013*, September 2013,

<http://www.eapn.eu/images/stories/docs/NRPs/2013-EAPN-NRP-Report.pdf>

EAPN (2013b), *Response to the Social Investment Package – Will It Reduce Poverty?*, June 2013,

<http://www.eapn.eu/images/stories/docs/EAPN-position-papers-and-reports/2013-EAPN-Response-to-the-SIP-en.pdf>

EAPN (2013a), *Assessment of the 2013 Country Specific Recommendations (CSRs) and proposals for Alternative CSRs* (National and EO members, March 2013,

<http://www.eapn.eu/images/stories/docs/EAPN-position-papers-and-reports/2013-EAPN-CSR-Assessment-and-alternative-CSRs-EN.pdf>

EAPN (2012e), *10 Principles on Quality Work*, September,

<http://www.eapn.eu/images/stories/docs/EAPN-position-papers-and-reports/2012-10-principles-on-quality-work.pdf>

EAPN (2012d), *An EU worth defending: beyond austerity to social investment and inclusive growth*,

EAPN *Analysis of the 2012 National Reform Programmes (NRPs) and National Social Reports (NSRs)*,

July,

<http://www.eapn.eu/images/stories/docs/EAPN-position-papers-and-reports/2012-eapn-nrp-report-en.pdf>
EAPN (2012c), The Crisis of Democracy: Anti-Poverty Organisations Respond!, Anti-Poverty Mag, 30 May,
<http://www.eapn.eu/images/stories/docs/MAG/mag-136-en.pdf>
EAPN (2012b), Proposals of Country-Specific Recommendations. Making Progress on Poverty Reduction and Meaningful Stakeholder Engagement!, May,
<http://www.eapn.eu/images/stories/docs/NRPs/2012-2013/EAPN-country-specific-Recommendations-en.pdf>
EAPN (2012a), Re-engaging Hope and Expectation, Getting out the Crisis Together – Alternative Approaches for an Inclusive Recovery, February, <http://www.eapn.eu/images/stories/docs/EAPN-position-papers-and-reports/2012-crisis-report-katherine-duffy.pdf>
EAPN (2011e), Quality of Work for Quality of Life, Anti-Poverty Mag, December,
<http://www.eapn.eu/images/stories/docs/MAG/mag-135-web-en.pdf>
EAPN (2011d), Deliver Inclusive Growth – Put the Heart Back in Europe!, EAPN Analysis of the 2011 National Reform Programmes, Europe 2020, November,
<http://www.eapn.eu/images/stories/docs/NRPs/nrp-report-final-en.pdf>
EAPN (2011c), Active Inclusion: Making It Happen!, EAPN booklet, September,
<http://www.eapn.eu/images/stories/docs/eapn-books/2011-active-inclusion-booklet-en-web.pdf>
EAPN (2011b), Explainer on Wealth, Inequality and Social Polarisation in the EU, May 2011,
<http://www.eapn.eu/images/stories/docs/eapn-books/2011-wealth-explainer-en-web.pdf>
EAPN (2011a), Is the European project moving backwards? The Social Impact of the Crisis and of Recovery Policies in 2010, 23 February,
<http://www.eapn.org/images/stories/docs/EAPN-position-papers-and-reports/crisis-report-2011-en.pdf>
EAPN (2010), Social Cohesion at stake. The Social Impact of the Crisis and of the Recovery Package, 3 December,
<http://www.eapn.org/images/stories/docs/EAPN-position-papers-and-reports/Crisis-Report-2009final.pdf>
EAPN (2009b), “An EU we can trust”. Proposals on a new EU post-2010 strategy, 15 June,
<http://www.eapn.eu/oldwebsite/images/docs/an%20eu%20we%20can%20trust%20june%2009%20en.pdf>
EAPN (2009a), Will the Economic Crisis force a stronger social pillar in Lisbon? Social Inclusion Scoreboard on the National Reform Programmes (2008-10), 10 February,
<http://www.eapn.eu/images/stories/docs/EAPN-position-papers-and-reports/lisbon-report-final-2009-en.pdf>
EAPN (2008), Building Security, Giving Hope. EAPN Assessment of the National Strategic Reports on Social Protection and Social Inclusion (2008-10), 30 November,
<http://www.eapn.eu/images/stories/docs/EAPN-position-papers-and-reports/napreport2008-en.pdf>
EAPN (2006), Voices from the Poverty Line: Jobs and Unemployment in the EU, EAPN book,
http://www.eapn.eu/images/docs/voices%20from%20the%20poverty%20line_en.pdf

Egyéb források

Airio, Ilpo (2008), "Change of Norm? In-Work Poverty in a Comparative Perspective", in Studies in social security and health, Number 92,

[http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/NET/060308131936EK/\\$File/tutkimuksia92_netti.pdf](http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/NET/060308131936EK/$File/tutkimuksia92_netti.pdf)

Campos Lima, Maria da Paz (2012), "Unions split over tough labour agreement", for the European Industrial Relations Observatory Online, 27 February,

<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2012/01/articles/pt1201049i.htm>

Crettaz, Eric and Bonoli, Giuliano (2010), Why are Some Workers Poor? The Mechanisms that produce Working Poverty in a Comparative Perspective, Working Papers on the Reconciliation of Work and Welfare in Europe, REC-WP 12/2010,

<http://lac-repo-live7.is.ed.ac.uk/handle/1842/3985>

European Meeting of People Experiencing Poverty (EMPEP 2011), Homelessness and Housing Rights in the Context of the Crisis, Conference Report, May,

<http://www.eapn.eu/images/stories/docs/Events-docs-programmes/2011-10thPEPmeeting/10thpepmeeting-report-en.pdf>

European Meeting of People Experiencing Poverty (EMPEP 2010), Employment, Work, Jobs - The reality for people experiencing poverty, Conference Report, May,

<http://www.eapn.eu/images/stories/docs/Events-docs-programmes/2011-10thPEPmeeting/10thpepmeeting-report-en.pdf>

European Trade Union Confederation (ETUC 2012b), ETUC's response to the European Commission's Communication "Towards a job-rich recovery", 5-6 June,

<http://www.etuc.org/a/10047>

European Trade Union Confederation (ETUC 2012a), Investing for growth and jobs – ETUC reaction to the Annual Growth Survey, March,

<http://www.etuc.org/a/9809>

European Trade Union Confederation (ETUC 2011), Athens Manifesto, 19 May,

http://www.etuc.org/IMG/pdf/Final_Manifesto_EN_reduced.pdf

European Trade Union Confederation (ETUC 2010), Spring Summit: The ETUC's priority is employment, not the financial market, press release, 25 March 2010,

<http://www.etuc.org/a/7075>

European Trade Union Confederation (ETUC 2007), Decent work fact sheet,

<http://www.etuc.org/a/4311>

European Trade Union Institute (ETUI):

<http://www.etui.org/Topics/Labour-market-employment-social-policy/Job-quality-index-JQI>

ETUI (2013): Benchmarking Working Europe 2013

European Commission (EC 2011), Employment and Social Developments in Europe, 15 December,

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=113&langId=en&pubId=6176&type=2&furtherPubs=yes>

European Commission (EC 2013), Employment and Social Development in Europe, 8 January,

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=7315>
European Foundation for the Improvement of Working and Living Conditions/European Working
Conditions Observatory (Eurofund/EWCO, 2010): Working poor in Europe,
http://www.eurofound.europa.eu/ewco/studies/tn0910026s/tn0910026s_2.htm
Eurofound/EWCO, 2012, Rate of in-work poverty attracts media attention,
<http://www.eurofound.europa.eu/ewco/2012/02/PL1202019I.htm>
Frazer, Hugh and Marlier, Eric (2010), In-work poverty and labour market segmentation in the EU.
CEPS/INSTEAD, 2010, coll. European Network of Independent Experts on Social Inclusion n°2010-02,
<http://ec.europa.eu/social/main.jsplangId=en&catId=1025&newsId=1394&furtherNews=yes>
International Labour Office (ILO 2012), Global Employment Trends
http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_171571.pdf
International Labour Office (ILO 2011), Key Indicators of the Labour Market (KILM), 7th edition,
October,
http://www.ilo.org/empelm/pubs/WCMS_114060/lang--en/index.htm
Mulholand, H el ene (2012), "Minimum wage frozen for under-21s", in The Guardian, 19
March, <http://www.guardian.co.uk/society/2012/mar/19/minimum-wage-frozen-for-under-21s>
Network of Independent Experts in Social Protection and Social Inclusion (NIESPSI 2010), In work
poverty and labour market segmentation, EU Peer Review,
<http://www.peer-review-social-inclusion.eu/network-of-independent-experts/2010/second-semester-2010>
Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD 2009), In-Work Poverty, What Can
Governments Do?, Policy Brief, September,
<http://www.oecd.org/els/43650040.pdf>
Parekh, Anushree, MacInnes, Tom and Kenway, Peter (2009), Monitoring Poverty and Social
Exclusion 2009, York: NPI/JRF,
<http://www.jrf.org.uk/sites/files/jrf/monitoring-poverty-social-exclusion-2009-full.pdf>
Pollert, Anna and Charlwood, Andy (2009), "The vulnerable worker in Britain and problems at work",
in Work, Employment and Society, Vol. 23, No. 2, pp. 343-62,
<http://www.uk.sagepub.com/wilton/Online%20readings/Chapter%2013/Pollert%20and%20Charlwood%20article.pdf>
Poverty Alliance (2010), Low Pay in Scotland Briefing – No. 15 - 15 May,
Case Study No. 1
<http://slw.povertyalliance.org/userfiles/files/LowPayBriefCaseStudy1FINAL.pdf>
No 2
<http://slw.povertyalliance.org/userfiles/files/LowPayBriefCaseStudy2-FINAL.pdf>
No 3
<http://slw.povertyalliance.org/userfiles/files/LowPayBriefCaseStudy3-FINAL.pdf>
Social Protection Committee (SPC 2013), Social Europe: Current Challenges and Way Forward –
Annual Report of the Social Protection Committee, 19 February 2013.

Shildrick, Tracy, MacDonald, Robert, Webster, Colin and Garthwaite, Kayleigh (2010), The Low-Pay, No-Pay Cycle: Understanding Recurrent Poverty, York: Joseph Rowntree Foundation,
<http://www.jrf.org.uk/sites/files/jrf/unemployment-pay-poverty-full.pdf>

INFORMÁCIÓ ÉS KAPCSOLATFELVÉTEL

Erről a kiadványról, és az EAPN foglalkoztatásügyi munkájáról további információt kérjen emailban kapcsolattartónktól,
Amana Ferro EAPN Policy Officer (amana.ferro@eapn.eu)

Az EAPN szakpolitikai munkájáról és állásfoglalásairól további információt kérjen emailban kapcsolattartónktól,
Sian Jones, EAPN Policy Coordinator (sian.jones@eapn.eu)

Az EAPN kiadványait és tevékenységeit a www.eapn.eu oldalon találja meg.

Az Európai Szegénységellenes Hálózat (EAPN) Európa olyan legnagyobb hálózata, mely országos, regionális és helyi hálózatokból tevődik össze, melyek civil szervezeteket és öntevékeny csoportokat, valamint európai szervezeteket tömörít a szegénység és szociális kirekesztés elleni harcban. A hálózat 1990-ben alakult meg.

Sokszorosítás engedélyezve, feltéve hogy a forrás megfelelő módon feltüntetésre kerül. November 2013.